
Dossier 6

Leven en laten leven

VVKSO-werkgroep *Natuurwetenschappen en ethiek*

VVKSO — 1998

1 Leestekst: De zachte verschuiving

De zachte verschuiving

In een interview verklaarde een bekende geneticus dat het opsporen van mentale handicaps, waaronder het Down Syndroom, aan de hand van de vlokentest gedurende de eerste weken van de zwangerschap volstrekt mogelijk is. Op de vraag of bij een positief resultaat abortus dan aangewezen is, probeerde hij genuanceerd te antwoorden en stelde dat het niet de medicus was die besliste in dergelijke gevallen, maar wel de moeder, de ouders, na duidelijke informatie. “Een mongooltje of een ander zwaar gehandicapt kind krijgen, is een zwaar kruis om te dragen. Ik kan er begrip voor opbrengen dat om die reden zwangerschapsonderbreking wordt toegepast”, was de stelling van de geneticus.

Wanneer bij een enquête over de kostenbeheersing van de sociale zekerheid een vraag werd gesteld over de mogelijkheid tot euthanasie bij bepaalde categorieën zwaar zieken, was de verrassing groot dat ongeveer 50 % van de ondervraagden, allen medici en paramedici, eerder bereid waren in die richting te denken. Nog sterker wordt het uitgedrukt in de “Nota 2000”, een document uit Nederland waarin de gezondheidszorg voor het jaar 2000 wordt beschreven. Daarin wordt o.a. ingegaan op het voorkomen van mentale handicaps en men hoopt dat het aantal mentaal gehandicapten in Nederland (momenteel 121 000) in het jaar 2000 zal geslonken zijn tot 111 000 door de uitbreiding van de erfelijkheidsadvisering en de prenatale diagnostiek.

De tekst luidt als volgt: “Preventie van mentale retardatie als gevolg van erfelijke afwijkingen heeft plaats op twee manieren: door middel van erfelijkheidsvoorlichting en via prenatale diagnostiek en selectieve onderbreking van de zwangerschap. Een berekening van de Gezondheidsraad leert dat er per jaar 15 000 à 20 000 echtparen in aanmerking komen voor erfelijkheidsvoorlichting.

Op dit moment wordt jaarlijks aan ongeveer 3 000 echtparen erfelijkheidsvoorlichting gegeven. Wanneer in de toekomst een groter aantal “risicoechtparen” zich laten informeren over

de kans op een gehandicapt kind, zullen er ongetwijfeld minder kinderen met een aangeboren afwijking geboren worden. Ook van prenatale diagnostiek en afbreking van de zwangerschap worden grootse dingen verwacht. Op dit moment kunnen al enige tientallen erfelijke afwijkingen vóór de geboorte vastgesteld worden. Met het toenemen van de kennis en de techniek zal dit aantal in de nabije toekomst sterk uitbreiden.”

Vrije tribune

door Br.dr. René Stockman
verantwoordelijke
sector psychiatrie en MPI
Broeders van Liefde

Een laatste voorbeeld nemen we uit de Volksrepubliek China, waar het aan de echtparen verboden is meer dan één kind te hebben. Indien toch een tweede kind op komst is, dient de vrouw verplicht abortus te plegen. Deze situatie werd zeer actueel toen een Chinees echtpaar, voor studieredenen een tijdlang verblijvend in de Verenigde Staten, op het ogenblik dat het wilde terugkeren naar China, een tweede kind verwachtte. De vrouw werd verplicht abortus toe te passen, en toen ze dit weigerde werd de toegang tot het vaderland ontzegd. Ondertussen verloor het echtpaar ook de toelating nog langer in de Verenigde Staten te blijven.

Bij deze vier verhalen en feiten zien we een duidelijke verschuiving optreden, op het eerste gezicht niet voelbaar en niet tastbaar, een zachte verschuiving die ons echter tot een benarde situatie kan brengen. Wanneer in eerste instantie de wetenschapper erin slaagt een wetenschappelijk verantwoord antwoord te geven en alle openheid creëert om de mogelijke besluitvorming ook ethisch te toetsen, maakt men in een tweede beweging doorheen een subtiele verwarring van de waarden een weg open, waar het ethische minder zwaar doorweegt.

Door een strikt eenzijdige en zeer

individualistische omschrijving van het geluk, koppelt men de wetenschappelijke vooruitgang aan het individuele welbehagen en plaatst men dit in een ruimere sociale context en een juridisch zeker kader. Wat is dan nog de overstap om dit geheel te normaliseren en te universaliseren en tot een verplichting te laten verworden?

De grote vragen naar geluk en normaliteit worden hier terecht gesteld, maar worden te uitsluitend beantwoord door derden die steeds buitenstaander blijven, en het resultaat van deze bevraging wordt bepalend voor al dan niet in leven laten van deze onmondige individuen. Wat is de norm, de grens om te bepalen dat deze vrucht levensvatbaar is en andere niet?

Ommekeer

In een yuppie-wereld (young, urban, professional) waar de yavis-mens (young, attractive, verbal, intelligent, social) als voorbeeld en referentie gesteld wordt van volle leven, ligt deze grens beduidend hoog en vallen velen uit de boot. Maar wie mag tenslotte die grens bepalen en is er wel een grens? Gesprekken met en ervaringen van hulpverleners zijn dikwijls onthutsend om de wijze waarop zij de hun toevertrouwd met liefde en eerbied bejegen.

In hun ogen zijn het geen mislukkingen of ongelukkigen, maar medemens die met beperktere mogelijkheden, maar tegelijk veel andere mogelijkheden, een unieke levensopdracht te vervullen hebben. Dankbaar denk ik zelf terug aan die zwaar mentaal gehandicapten die mijn leven voor een groot deel gericht hebben. Zij deden het niet met woorden, noch met gefundeerde referaten, maar gewoon door er te zijn. Hun wijze van reageren en niet reageren riep mij op om enorm veel zaken te relativieren in mezelf en de omgeving en uiteindelijk te beseffen dat de kern van alle dingen stil en eindeloos is. Met welke pretentie gaan wij bepalen dat deze slaagt in het leven en géne een grote mislukking is? De mens met een handicap in de ogen zien, of

beter, mij door hem laten betasten zonder het gevoel te hebben gegrepen te worden, brengt een ommekeer teweeg, doet ons komen tot een “point of no return”, er is geen terugweg mogelijk.

Het is een ommekeer, een bekering die allen broodnodig hebben als een levensnoodzakelijke injectie om tot beter en voller en juister leven te komen. Mensen die omgaan met gehandicapten, met zieken, kunnen niet anders dan een fijngevoeligheid ontwikkelen die hen vanuit een andere waardenschaal naar de mens en de wereld leert kijken, waarbij het materialisme, het individualisme tot hun juiste proporties worden teruggebracht.

Proces

Dit alles wil niet zeggen dat we ongevoelig zijn voor het zware lijden dat het hebben van een gehandicapt kind kan teweegbrengen. Net zoals met alle gebeurtenissen die anders verlopen dan wij voorzien of voorspellen of wensen, draagt dit alle kans in zich om het als een pijnlijke gebeurtenis te ervaren, zonder garantie om tot aanvaarding te komen. Dikwijls is het een proces dat hen letterlijk overstijgt en dat slechts heel langzaam tot heling komt. De duur en de intensiteit van dit proces is veelal recht evenredig met de diepgang van de uiteindelijke aanvaarding. En dat zijn onvoorspelbare evoluties. Derhalve kan de vrees het hebben van een gehandicapt kind niet te kunnen dragen, geen norm zijn om te besluiten dit kind, deze mens in wording, het leven niet te gunnen.

We kennen inderdaad mensen die het moeilijk blijven hebben met hun gehandicapt kind, maar evenveel en zelfs meer die met nieuwe ogen naar dit leven hebben leren kijken en opnieuw dank u kunnen zeggen boven alle vertwijfeling uit.

Als gelovigen worden ons de woorden van de Heer zeer dierbaar: “Ik heb uw naam in de palm van mijn hand geschreven; ook al vergeet de moeder haar kind. Ik vergeet u nooit”. Mijn naam en zijn naam, beiden broers en zusters, takken van dezelfde boom, wat maakt dat we mekaars hoeder dienen te zijn, ik hoeder voor datgene wat mijn medemens ontbeert, en hij de hoeder voor mijn onmacht en gebrek. Wie wordt de hoeder van wie?

Dank u, medemens met een handicap, dat u er bent om mij te behoeden voor overmoed en eenzijdig waardenoordeel. Dank u ook voor het respect dat u mij afdwingt met een zachte dwang om het geknakte riet niet te breken, maar er integendeel met moederlijke zorg en vaderlijke steun mee bezig te zijn, steeds opnieuw, om het nooit meer te vergeten.

Gazet van Antwerpen
31 mei 1989

1.1 Goed gelezen?

Lees het artikel "*De zachte verschuiving*" (Gazet van Antwerpen, 31 mei 1989). Beantwoord op basis van dit artikel de volgende vragen:

- 1 De auteur ziet een duidelijke verschuiving optreden *bij deze vier verhalen en feiten*. Geef de essentie van elk van deze vier verhalen of feiten in één zin weer.
- 2 Op welke wijze kunnen erfelijkheidsvoorlichting en prenatale diagnostiek volgens sommigen ertoe bijdragen mentale handicaps te voorkomen?
- 3 Welke zachte verschuiving vindt volgens de auteur plaats?
- 4 Wat bedoelt de auteur met *een strikt eenzijdige en zeer individualistische omschrijving van het geluk*?
- 5 De vraag wordt gesteld waar de grens ligt om te bepalen of iemand normaal is of niet, of een individu levensvatbaar is of niet. Hoe beantwoordt de maatschappij deze vraag, in de ogen van de auteur? Hoe beantwoordt de auteur zelf deze vraag?
- 6 Heeft het leven van zwaar mentaal gehandicapten enige waarde volgens de auteur?
- 7 Sommige ouders vrezen dat ze het niet zullen aankunnen een gehandicapt kind te hebben. Kan dit volgens de auteur een norm zijn om dit kind het leven niet te gunnen? Waarom (niet)?
- 8 Welke extra dimensie voegt de gelovige mens hieraan toe?

1.2 Wat meer achtergrond

In de volgende vragen wordt dieper ingegaan op enkele achtergronden van de problematiek. De antwoorden vind je niet in het artikel. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 Leg de betekenis van de volgende termen uit:
 - *Down-syndroom*;
 - *prenatale diagnostiek*;
 - *mentale retardatie*;
 - *yuppie*;
 - *yavis*;
- 2 Waarom is het in de Volksrepubliek China aan echtparen verboden meer dan één kind te hebben? Is dit verbod algemeen geldig?

Leestekst: Ruime meerderheid voor abortusontwerp

Bisschoppen wijzen op rechten van mens en kind

Ruime meerderheid voor abortusontwerp

Van onze redacteur

De Kamer keurde donderdag met 126 stemmen tegen 69, bij 12 onthoudingen het omstreden abortusontwerp-Lallemans-Michielsens-Truffaut goed. Dat maakt een gedeeltelijke depenalisering van zwangerschapsafbreking mogelijk. CVP en Vlaams Blok stemden eenparig tegen. SP en PS waren in blok voor. Alle andere fracties stemden verdeeld.

207 van de 212 kamerleden namen aan de stemming deel: 122 Nederlandstaligen en 85 Franstaligen. 62 Nederlandstaligen en 64 Franstaligen stemden voor. 52 Nederlandstaligen en 17 Franstaligen stemden tegen. In tegenstelling tot de stemming in de Senaat, was er dus in de Kamer geen Vlaamse meerderheid tegen het ontwerp.

“In een tijd dat de rechten van de mens en van het kind de volle aandacht krijgen is het niet te begrijpen dat de wetgevende macht ertoe komt in naam van de individuele vrijheid het recht op leven van weerloze levens op te offeren”, zo verklaarden de

Belgische bisschoppen hun standpunt over de abortuswet.

Zodra het goedgekeurde ontwerp verschijnt in het Staatsblad, wordt abortus mogelijk als de vrouw zich in een “noodsituatie” bevindt en de geneesheer verzoekt deze zwangerschap af te breken. De ingreep moet worden uitgevoerd binnen de eerste twaalf weken van de zwangerschap, in een erkende instelling voor gezondheidszorg waaraan een voorlichtingsdienst is verbonden.

De stemming vond donderdagmiddag even voor 17 uur plaats. Toen de uitslag op het elektronisch paneel verscheen, zetten enkele Franstalige socialistes aarzelend een applaus in. Ze werden echter niet gevolgd door de voorstanders van het ontwerp. Kamervoorzitter Charles-Ferdinand Nothomb vatte onmiddellijk het volgende punt op de agenda aan. In tegenstelling tot de Senaat, waar de goedkeuring wel werd onthaald op applaus en aanleiding gaf tot enkele omhelzingen van de auteurs, was er in de Kamer eerder sprake van een anticlimax.

Gazet van Antwerpen
30 maart 1990

2.1 Goed gelezen?

Lees het artikel "*Ruime meerderheid voor abortusontwerp*" (Gazet van Antwerpen, 30 maart 1990). Beantwoord op basis van dit artikel de volgende vragen:

- 1 Druk het aantal voor- en tegenstemmers en het aantal onthoudingen bij de goedkeuring van de abortuswet in de kamer op 29 maart 1990 uit in procenten.
- 2 Vlaanderen en Wallonië stemden verdeeld. Druk dit uit in procenten. Behaalde de wet ook bij de Vlaamse parlementsleden afzonderlijk een meerderheid?
- 3 Waaraan wordt volgens de Belgische bisschoppen het recht op leven van het ongeboren kind opgeofferd?
- 4 Welke vier voorwaarden zijn volgens het artikel verbonden aan het wettelijk uitvoeren van een abortus?
- 5 Werd de goedkeuring van het wetsontwerp door de kamerleden enthousiast onthaald?

2.2 Wat meer achtergrond

In de volgende vragen wordt dieper ingegaan op enkele achtergronden van de problematiek. De antwoorden vind je niet in het artikel. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 Wat betekent *gedeeltelijke depenalisering van zwangerschapsafbreking*?
- 2 Welke bijzondere rol speelde koning Boudewijn bij de goedkeuring van de abortuswet?
- 3 Is zwangerschapsafbreking na de 12e week steeds strafbaar?

3 Leestekst: Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee

Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee

Op weg naar een meer menselijke samenleving

Initiatieven ondernemen of ondersteunen die bijdragen tot een mensbevorderende samenleving, vooral op het vlak van de relatiebe-kwaamheid, seksualiteits-beleving en ongewenste zwangerschap, dat is het officiële doel van het centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen (CRZ).

Dat resulteert in vijf concrete doelstellingen:

- opinievorming en sensibilisering rond de maatschappelijke verantwoordelijkheid ten aanzien van het ongeboren leven en van de vrouw die dit leven draagt.
- ongewenste zwangerschappen helpen voorkomen (via vorming en informatie).
- vrouwen, die aan abortus denken, kansen geven om een andere oplossing te kiezen.
- bijscholingsprogramma's uitbouwen en advies verstrekken aan personen en

instellingen die vanuit dezelfde visie werken aan preventie van ongewenste zwangerschappen en begeleiding van vrouwen in die situatie.

- een platform zoeken waar uitwisseling en coördinatie rond deze problematiek gestimuleerd worden en waar documentatie ter beschikking wordt gesteld.

Het centrum werd opgericht in oktober 1990 op initiatief van drie christelijke vrouwenbewegingen (CMBV, KAV en KVLV), verschillende sociale organisaties (ACW, BB, NCMV en de CM), diverse geledingen van de Katholieke Universiteit van Leuven, Caritas Catholica Vlaanderen, het Nationaal Secretariaat voor het Katholiek Onderwijs, de Nationale Raad voor Gezinspastoraal en enkele geïnteresseerden.

Je vindt het Centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen in Leuven, Kapucijnenvoer 35, (016)21 69 54.

Je moet er altijd zijn voor je kinderen

Trees Dehaene (jawel, de zuster van ...) is de coördinatrice van het Centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen, zij is ook echtgenote en moeder van vier kinderen. Trees (42) is psychologe, volgde ook de richting familiale seksuologische wetenschappen. Na haar studies werkte zij aan een onderzoek over zwangerschapsbeleving. Zij is voorzitter van de Nationale Raad voor Gezinspastoraal, lid van de redactie van "Mensen Onderweg" en vroeger actief betrokken

bij het pastorale en het vormingswerk, onder meer als lesgeefster bij de Katholieke Arbeidende Vrouwen (KAV).

Wat zou zij doen, mocht een van haar kinderen ongewenst zwanger zijn? "Trachten om daarvoor begrip op te brengen" zegt Trees, "Want als ouder moet je er zijn voor hen. Altijd. En zelfs als zij een keuze maken waarmee jij moeilijk akkoord kunt gaan, moet je daarvoor respect opbrengen, vind ik! Wat niet betekent dat je, ook als ouder, je gedacht niet mag zeggen!"

3.1 Goed gelezen?

Lees het artikel "*Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee*" (Gazet van Antwerpen, 22 mei 1991). Beantwoord op basis van dit artikel de volgende vragen:

- 1 Duid alle doelstellingen aan die deel uitmaken van de vijf concrete doelstellingen van het Centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen:
- Advies verstrekken aan personen en instellingen die vanuit een pluralistische visie werken aan de preventie van ongewenste zwangerschappen.
 - Als ouder voor je kinderen beschikbaar zijn. Altijd.
 - Bijscholingsprogramma's uitbouwen.
 - Documentatie ter beschikking stellen.
 - Opinievorming en sensibilisering nastreven rond de verantwoordelijkheid van de vrouwen aanzien van het ongeboren leven dat zij draagt.
 - Uitwisseling en coördinatie stimuleren rond de problematiek van de gewenste zwangerschappen.
 - Via informatie en vorming ongewenste zwangerschappen helpen voorkomen.
 - Vrouwen die aan abortus denken, adressen geven waar ze deze abortus kunnen laten uitvoeren.
 - Vrouwen met een ongewenste zwangerschap begeleiden.

3.2 Wat meer achtergrond

In de volgende vragen wordt dieper ingegaan op enkele achtergronden van de problematiek. De antwoorden vind je niet in het artikel. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 In het artikel wordt gesproken over "vrouwen, die aan abortus denken, kansen geven...". De betekenis van deze zin verschilt in sterke mate met de betekenis van de zin "vrouwen die aan abortus denken, kansen geven...". Waaruit bestaat dit verschil? Welk van beide formuleringen is correct?
- 2 Wat betekenen de afkortingen ACW, BB, CM, CMBV, KAV, KVLV, NCMV?

4 Leestekst: Vooral familiale toestand is aanleiding tot abortus

Parlementair debat over rapport op de agenda voor oktober

Vooral familiale toestand is aanleiding tot abortus

Van onze redacteur

Uit het eerste rapport van de commissie die de wet op de zwangerschapsuitvoering evalueert blijkt dat wat de ingeroepen noodsituatie betreft bijna 80 % 'familiale redenen' opgeeft. Hierbij dient opgemerkt dat de vrouw meer dan één reden (maximaal drie) kon opgeven. 47,60 %, vermeldt 'relationele redenen', 36 % 'financieel economische redenen' en 44,38 % 'andere'. 9,36 % gaf 'gezondheidsredenen' op als oorzaak van de noodsituatie.

Van de vrouwen die abortus pleegden pasten er 36,58 % geen anti-conceptie toe. 34,11 % nam de orale pil, en 11,98 % maakte bij de geslachtsbetrekkingen gebruik van het condoom. 6,35 % paste de natuurlijke techniek toe van de coïtus interruptus en 6,14 % de periodieke onthouding.

Als oorzaak voor het falen vermeldde 41,5 % dat de anti-conceptie niet meer werd toegepast. 28,02 % weet de faling aan onregelmatig of niet-correct gebruik. 16,60 % zei dat de toegepaste techniek heeft gefaald.

Ook de omstandigheden waarin de abortus wordt uitgevoerd, werden onderzocht. Wat de verdoovingstechnieken betreft werd de loco-regionale verdooving in 85,85 % van de gevallen toegepast. De narcose werd bij 12,69 % gebruikt. Voor 77,49 % van de vrouwen was geen opname in het ziekenhuis vereist. 12,48 % van de vrouwen moest 24 uren of minder in de medische instelling doorbrengen. In 8,64 % der gevallen was een opname van langer dan 24 uren vereist. Bij de overgrote meerderheid van de vrouwen (96,45 %) werden geen medische verwickelingen vastgesteld.

Geen conclusie

De commissie stelt dat de onderzochte periode te kort is om uit de cijfers al definitieve conclusies te trekken. Bovendien wordt er rekening gehouden met het feit dat de registratie zowel bij de artsen als de directeurs van de abortuscentra nog niet helemaal volgens het routinestramien verliep. Overigens betreffen deze cijfers alleen de legaal geregistreerde abortussen. Ook de afbrekingen die nog steeds in het buitenland, vooral Nederland, worden uitgevoerd zijn in de cijfers niet inbegrepen. De gegevens werden verkregen op basis van de formulieren die de artsen en de betrokken instellingen dienen in te vullen. De commissievoorzitters A. Van Orshoven en P. Tapie besluiten dat ze later, wanneer ze over gegevens over een langere periode beschikken, besluiten hopen te trekken.

In de Kamercommissie voor Justitie, waar het document werd rondgedeeld, werd intussen op vraag van het Vlaams Blok afgesproken dat over dit tussentijds rapport een parlementair debat wordt gehouden in de maand oktober.

Gazet van Antwerpen
15 september 1993

4.1 Goed gelezen?

Lees het artikel "*Vooral familiale toestand is aanleiding tot abortus*" (Gazet van Antwerpen, 15 september 1993). Beantwoord op basis van dit artikel de volgende vragen:

- 1 Welke noodsituaties werden volgens het artikel in 1993 ingeroepen om een abortus te motiveren? Rangschik ze in volgorde van dalende relatieve belangrijkheid (maar plaats de categorie 'andere' als laatste). Bedraagt de som van de percentages 100 %? Waarom (niet)?
- 2 Welke vorm van anticonceptie pasten de vrouwen toe die in 1993 een abortus ondergingen? Rangschik de technieken in dalende volgorde van relatieve belangrijkheid. Welk percentage paste geen anticonceptie toe?
- 3 Waarom faalde de gebruikte anticonceptietechniek bij de vrouwen die overgingen tot abortus? Rangschik de oorzaken in dalende volgorde van relatieve belangrijkheid.
- 4 Welk percentage van de vrouwen die een abortus ondergingen, werd in het ziekenhuis opgenomen? Welk percentage van de vrouwen die een abortus ondergingen, ondervond medische verwickelingen?
- 5 Welke definitieve conclusies trekt de parlementaire commissie uit het eerste rapport dat de zwangerschapsuitvoering evalueert?
- 6 Is het cijfermateriaal van het rapport volledig wat de onderzochte periode betreft? Waarom (niet)?

4.2 Wat meer achtergrond

In de volgende vragen wordt dieper ingegaan op enkele achtergronden van de problematiek. De antwoorden vind je niet in het artikel. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 Beschrijf van een aantal contraceptiva de principiële werking. Vergelijk de betrouwbaarheid en de bruikbaarheid van deze middelen.

Ook parlementair debat over
“noodsituatie” nodig

Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus

Van onze redacteur

CVP-kamerlid Trees Merckx vindt dat dringend meer werk moet worden gemaakt van maatregelen om tot beduidend minder abortussen te komen. Zij vraagt ook spoedig een evaluatie van het Vlaamse voorkomingsbeleid in de Vlaamse Raad. De initiatieven in het onderwijs zijn volgens haar doodgebloed en worden niet voortgezet. Voor de opvoeding tot relatiebekwaamheid is op de onderwijsbegroting voor 1995 niets voorzien, aldus Merckx in een gesprek met GvA/GvM naar aanleiding van de bespreking in de kamercommissie van het rapport over 1993 van de evaluatiecommissie voor de abortuswet.

Daaruit blijkt dat het totaal aantal geregistreerde abortussen in België op 10 380 lag, maar vorig jaar lieten nog 2 497 Belgische vrouwen in Nederland een abortus uitvoeren. Ongeveer de helft van de abortussen komt voor in de leeftijdsgroep 20 tot 29 jaar. Het aantal lag het hoogste in Brabant (30,2 %) en het laagst in Limburg (1,4 %). In de meeste gevallen werden twee noodsituaties ingeroepen, nl. het niet aanvaarden van de zwangerschap door de betrokkenen en “andere” redenen waarvan

het overgrote deel volgens Merckx te kwalificeren is als ongewenste zwangerschap.

Zij besluit daaruit dat het begrip noodsituatie zeer breed wordt opgevat en pleit daarom op termijn voor een parlementair debat over “de” noodsituatie. “Wanneer we daarover nu zwijgen zal de huidige toestand als verworven worden beschouwd”. Voorts vindt Merckx dat de invulling van dit begrip concreter moet gebeuren op de registratieformulieren. “Een groot aantal van de opgegeven redenen rechtvaardigt volgens ons concept van de noodsituatie geen abortus. Abortus als voorbehoedsmiddel blijft uitgesloten voor de CVP, temeer daar er voor ongewenste kinderen maatschappelijk een opvang beschikbaar is”.

Merckx pleit ook voor de verdere uitbouw van de preventie via een verbeterde voorlichting en begeleiding inzake anti-conceptie. De tijd is volgens haar wellicht rijp om het tot nu toe gevoerde informatie- en preventiebeleid onder de loep te nemen en eventueel te herijken. Daarnaast moet ook worden gewerkt aan de ondersteuning van de centra voor huwelijks- en relatieproblemen, aan de aanpassing van de adoptiewet, aan een aangepast sociaal statuut voor de ongehuwde moeder en aan voldoende voorzieningen voor kinderopvang.

*Gazet van Antwerpen
9 november 1994*

5.1 Goed gelezen?

Lees het artikel "*Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus*" (Gazet van Antwerpen, 9 november 1994). Beantwoord op basis van dit artikel de volgende vragen:

- 1 Hoeveel Belgische vrouwen lieten in 1993 in België of in Nederland een abortus uitvoeren?
- 2 Bij welke leeftijdsgroep worden de meeste abortussen uitgevoerd?
- 3 Noem 2 noodsituaties die door de betrokken vrouwen ingeroepen werden als reden voor de abortus.
- 4 Stemt volgens mevr. Merckx de wijze waarop het begrip *noodsituatie* in de praktijk ingevuld wordt, overeen met de bedoelingen van de wetgever?
- 5 Noem 5 manieren waarop men volgens mevr. Merckx de preventie van abortus kan verbeteren.

5.2 Wat meer achtergrond

In de volgende vragen wordt dieper ingegaan op enkele achtergronden van de problematiek. De antwoorden vind je niet in het artikel. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 Zoek enkele adressen van centra waar op een deskundige wijze hulp geboden wordt, zoals CLG (Centrum voor Levens- en Gezinsvragen) en cRZ (Centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen). Getuigen alle centra van dezelfde ethische visie? Ga na welke uitgangspunten de centra hanteren: eerbied voor het ongeboren leven, individuele vrijheid, ...

6 Leestekst: “Nieuw abortusdebat nodig”

Vijf jaar na goedkeuring van de wet

“Nieuw abortusdebat nodig”

Van onze redacteur
Jos Vranckx

“Een nieuw parlementair debat is dringend nodig”, aldus prof. Herman Nys bij de voorstelling te Leuven van het boek ‘Abortus na de wet’. Daarin wordt een balans opgemaakt vanuit diverse oogpunten: wetgeving, ethiek, hulpverlening. Hoewel het aantal zwangerschapsafbrekingen in vijf jaar tijd niet spectaculair is gestegen — zo’n tienduizend per jaar — is er toch sprake van een ‘stille’ afglijding naar banalisering.

Vijf jaar geleden werd de omstreden abortuswet goedgekeurd. Volgens Herman Nys, professor medisch recht aan de KU Leuven en lid van de evaluatiecommissie, is de wet nu dringend aan herziening toe omdat ze aan alle kanten lekt. Zo krijgt het begrip ‘noodsituatie’ in de wetteksten geen inhoudelijke invulling. Rond de levensvatbaarheids-grens hangt een waas van onduidelijkheid. “De wet beschermt het ongeboren maar vaak levensvatbare kind — na 22 weken zwangerschap — niet of nauwelijks”. Dit is volgens Herman Nys ook in strijd met artikel 2 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. “Het gaat dus om een immorele wet, omdat een belangrijk stuk van de rechtsbescherming weg is.” Een tweede argument voor herziening noemt Nys het ‘rookgordijn’ dat is opgetrokken wat betreft de terugbetaling door de ziekteverzekering. Deze terugbetaling is “op een slinkse manier” geregeld binnen de bestaande nomenclatuur, terwijl het slechts in drie procent

van de gevallen om een curatieve ingreep gaat. “Het is aan de wetgever om deze zaak te regelen, waarbij ook ruimte moet worden gelaten aan mensen die vanwege gewetensbezwaren niet tot terugbetaling willen bijdragen.”

Een derde argument is de ongebreidelde toename van centra voor medisch begeleide bevruchting. Ook hier moet de wetgever de wildgroei dringend reguleren.

Noodsituatie

“Een ethisch debâcle”, zo vat prof. Paul Schotsmans, directeur van het Centrum voor Biomedische Ethiek en Recht van de KU Leuven, de balans van vijf jaar abortuswetgeving samen. Hij stelt een uitholling vast van het begrip ‘noodsituatie’. “Dat heeft in de praktijk een andere betekenis gekregen dan tijdens het parlementair debat. Toen dacht men aan dramatische situaties. Maar uit de cijfers en de praktijk blijkt dat het begrip is verbreed tot ‘een gevoel van onbehagen’.” Het probleem stelt zich vooral bij jonge meisjes, die niet gehuwd zijn, met wisselende partners, die de pil niet of verkeerd gebruiken.

Schotsmans noemt het een schokkende vaststelling dat 35 procent van de abortussen gebeuren “omdat men de zwangerschap niet aanvaardt”. Financiële en/of materiële redenen zijn goed voor 16 % van de gevallen. “Wat tegenstanders voorspeld hadden, is dus blijkbaar uitgekomen: de gemakkelijke toegang tot abortus bevordert een amorele seksuele cultuur. De zwaarte van ethische problemen wordt minder aanvoeld. Er is een aanvaarding gekomen, en we doen alsof er niets aan de hand is.”

Het antwoord moet volgens prof. Schotsmans zijn dat men “de krachten gaat bundelen” vooral inzake preventie: opvoeding tot relatiebekwaamheid in het onderwijs, jongerenbegeleiding, de promotie van een kindvriendelijke samenleving en van een ‘cultuur van het leven’.

Hulpverlening

Dr. Carine Devogelaere, voorzitter van het centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen (cRZ), pleit voor een omzichtige benadering van de hulpvraag van een ongewenst zwangere. “De vrouw kan de beslissing niet alleen nemen, zoals de wet suggereert. Ze moet zich gesteund weten in haar keuze, die het ongeboren leven niet buiten beschouwing mag laten.”

Gerard Bodifée kadert het abortusprobleem in de huidige postmoderne cultuur “die terug lijkt te grijpen naar het recht van de sterkste”.

Volgens Trees Dehaene, coördinator van cRZ, moet de polarisatie rond zwangerschapsonderbreking oversteegen worden. “De vrouw die met een ongewenste zwangerschap geconfronteerd wordt, moet tenminste kunnen vertrekken van twee haalbare alternatieven.” Daarom heeft het cRZ een mantelzorg opgezet, onder de naam ‘Sifra’, waarbij vrijwillig(st)ers de zwangere vrouw tot aan haar beslissing de nodige steun geven. Momenteel is in Limburg en West-Vlaanderen de luistertelefoon operationeel, in het najaar zal dit ook in Oost-Vlaanderen en Antwerpen het geval zijn.

■ Gerard Bodifée, Trees Dehaene, Herman Nys, Paul Schotsmans: *Abortus na de wet*, 103 blz., 695 fr. Uitg. Davidsfonds, Leuven.

6.1 Goed gelezen?

Lees het artikel "*Nieuw abortusdebat nodig*" (Gazet van Antwerpen, 3 april 1995). Beantwoord op basis van dit artikel de volgende vragen:

- 1 Hoeveel abortussen werden omstreeks 1995 jaarlijks uitgevoerd?
- 2 Welke 3 argumenten haalt prof. H. Nys aan om de discussie rond de abortuswet opnieuw te starten?
- 3 Op welke manier is volgens prof. P. Schotsmans het begrip noodsituatie uitgehold?
- 4 Welke 2 noodsituaties haalt prof. P. Schotsmans aan als voorbeelden van (te) gemakkelijke aanvaarding van abortus?
- 5 Welke 4 vormen van preventie kunnen volgens prof. P. Schotsmans weerwerk bieden aan de amorele seksuele cultuur die de zwaarte van de ethische problemen minder doet aanvoelen?
- 6 In het artikel wordt na 5 jaar een balans gemaakt van de abortuswet op drie vlakken: wetgeving, ethiek, hulpverlening. Vat op elk vlak de teneur van het artikel samen in enkele woorden.

6.2 Wat meer achtergrond

In de volgende vragen wordt dieper ingegaan op enkele achtergronden van de problematiek. De antwoorden vind je niet in het artikel. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 Vanaf wanneer is het ongeboren kind levensvatbaar? Tot welke leeftijd is abortus toegestaan?
- 2 Zoek artikel 2 van het *Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens* op. Probeer uit te leggen waarom de Belgische abortuswet van 3 april 1990 daarmee in strijd is.

7 Leestekst: Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit

Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit

LONDEN (afp) — Stel dat men erin slaagt het gen te isoleren dat verantwoordelijk is voor homoseksualiteit. Dan zouden alle zwangere vrouwen van wie de baby het gen draagt, de mogelijkheid moeten krijgen een abortus te ondergaan. Dat zei de Amerikaanse wetenschapper en Nobelprijswinnaar James Watson in een interview met de *Sunday Telegraph*.

“Als een vrouw geen homoseksueel kind wil, dan is dat haar zaak”, aldus de 68-jarige Watson. In 1962 ontving hij, samen met de Brit Francis Crick, de Nobelprijs voor geneeskunde. Hij zei ervan overtuigd te zijn dat men op termijn de genetische sleutel ontdekt die bepalend is voor de menselijke seksualiteit.

Watson maakte de vergelijking met trisomie, een genetische afwijking waarbij drie in plaats van twee chromosomen van dezelfde soort aanwezig zijn in een celkern. “De meeste ouders willen geen kind met trisomie. Je zou gek moeten zijn om dat te willen, want die kinderen hebben geen toekomst”, meent de vorser. “Op een dag zullen die kinderen hun ouders voor het gerecht dagen omdat zij hen hebben laten geboren worden.”

Volgens Watson is het niet aan de overheid of aan religieuzen om uit te maken of ongebooren kinderen met genetische afwijkingen ter wereld mogen komen. Dat is een zaak van de betrokkenen.

De Standaard
17 februari 1997

7.1 Goed gelezen?

Lees het artikel "*Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit*" (De Standaard, 17 februari 1997). Beantwoord op basis van dit artikel de volgende vragen:

- 1 Is men er reeds in geslaagd het gen te isoleren dat verantwoordelijk is voor homoseksualiteit?
- 2 Mag volgens Watson een vrouw die zou vaststellen dat haar baby een gen voor homoseksualiteit draagt (in de veronderstelling dat een dergelijk gen bestaat), tot abortus overgaan? Geldt hetzelfde in geval van trisomie?
- 3 Is trisomie een genetische afwijking?
- 4 Welk juridisch gevaar bedreigt volgens Watson de ouders die kinderen met genetische afwijkingen laten geboren worden?
- 5 Wie beslist volgens Watson of ongeboren kinderen met genetische afwijkingen ter wereld mogen komen?

7.2 Wat meer achtergrond

In de volgende vragen wordt dieper ingegaan op enkele achtergronden van de problematiek. De antwoorden vind je niet in het artikel. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 Waarvoor kregen Francis Crick en James Watson in 1962 de Nobelprijs voor de geneeskunde? Was dit een belangrijke ontdekking?
- 2 Wat is trisomie? Wat is de meest bekende vorm van trisomie?
- 3 Is homoseksualiteit een genetische afwijking?

7.3 Ethische reflectie

- 1 Watson plaatst trisomie en homoseksualiteit op één lijn. Is dit verantwoord?
- 2 Noem enkele argumenten om Watsons dubieuze theorie te weerleggen.
- 3 Liggen alle menselijke eigenschappen en karaktertrekken genetisch vast? In hoeverre beslist de mens zelf over zijn denken en handelen?
- 4 Stel dat men ooit een gen vindt voor homoseksuele geaardheid. Mag men dan spreken van een (genetische) afwijking? Is het woord *afwijking* hier op zijn plaats? Wanneer is een genetisch verworven eigenschap een afwijking?
- 5 James Watson is een Nobelprijswinnaar die zijn groot wetenschappelijk gezag put uit de ontdekking (samen met Francis Crick) van het DNA. Van zijn uitspraken inzake wetenschap gaat derhalve een grote autoriteit uit. Kan je dit ook zeggen van zijn ethische uitspraken? Verleent het verwerven van een Nobelprijs automatisch een moreel gezag aan de prijswinnaar? Waarom (niet)?

8 Leestekst: De abortuswet

Titel VII

Misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid

Hoofdstuk I Vruchtafdrijving

Men raadplege eveneens art. 6 en 7 W. 13 augustus 1990 houdende oprichting van een commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking (BS, 20 oktober 1990).

348. [Hij die, al dan niet geneesheer, door enig middel opzettelijk vruchtafdrijving veroorzaakt bij een vrouw die daarin niet heeft toegestemd, wordt gestraft met opsluiting. Indien de gebruikte middelen hun uitwerking hebben gemist, vindt artikel 52(*) toepassing.]

349. Wanneer de vruchtafdrijving wordt veroorzaakt door geweld, opzettelijk gepleegd, maar zonder het oogmerk om afdrijving te verwekken, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van drie maanden tot twee jaar en met geldboete van zesentwintig frank tot driehonderd frank. Wordt het geweld gepleegd met voorbedachten rade of met kennis van de toestand van de vrouw, dan is de gevangenisstraf zes maanden tot drie jaar en de geldboete vijftig frank tot vijfhonderd frank.

350. [Hij die door spijzen, dranken, artsenijen of door enig ander middel vruchtafdrijving veroorzaakt bij een vrouw die daarin heeft toegestemd, wordt veroordeeld tot gevangenisstraf van drie maanden tot een jaar en tot geldboete van honderd frank tot vijfhonderd frank.

Er is evenwel geen misdrijf wanneer de zwangere vrouw die door haar toestand in een noodsituatie verkeert, een geneesheer verzoekt haar zwangerschap af te breken en indien de zwangerschapsafbreking uitgevoerd wordt onder de volgende voorwaarden:

- 1 a) de zwangerschapsafbreking moet plaatsvinden vóór het einde van de twaalfde week na de bevruchting.
- b) de zwangerschapsafbreking moet onder medisch verantwoorde omstandigheden door een geneesheer worden verricht in een instelling voor gezondheidszorg waaraan een voorlichtingsdienst is verbonden die de zwangere vrouw opvangt en haar omstandig inlicht inzonderheid over de rechten, de bijstand en de voordelen, bij wet en decreet gewaarborgd aan de gezinnen, aan de al dan niet gehuwde moeders en hun kinderen, alsook over de mogelijkheden om het kind dat geboren zal worden te laten adopteren en die, op verzoek van de geneesheer of van de vrouw, haar hulp en raad geeft over de middelen waarop zij een beroep zal kunnen doen voor de oplossing van de psychologische en maatschappelijke problemen welke door haar toestand zijn ontstaan.
- 2 De geneesheer tot wie een vrouw zich wendt om haar zwangerschap te laten afbreken, moet:
 - a) de vrouw inlichten over de onmiddellijke of toekomstige medische risico's waaraan zij zich blootstelt door het afbreken van de zwangerschap;

- b) de verschillende opvangmogelijkheden voor het kind dat geboren zal worden in herinnering brengen en, in voorkomend geval, een beroep doen op het personeel van de dienst bedoeld in het 1, b) van dit artikel om de daar bepaalde hulp en raad te geven;
- c) zich vergewissen van de vaste wil van de vrouw om haar zwangerschap te laten afbreken.

De appreciatie van de geneesheer over de vaste wil en de noodsituatie van de zwangere vrouw, op basis waarvan hij aanvaardt de ingreep uit te voeren, kan niet meer worden aangevochten indien is voldaan aan de in dit artikel bepaalde voorwaarden.

- 3 De geneesheer kan de zwangerschapsafbreking niet eerder verrichten dan zes dagen na de eerste raadpleging en nadat de vrouw, de dag van de ingreep, schriftelijk te kennen heeft gegeven dat ze vastbesloten is de ingreep te ondergaan.

Deze verklaring moet bij het medisch dossier worden gevoegd.

- 4 Na de termijn van twaalf weken kan de zwangerschap onder de voorwaarden bepaald onder het 1,b), het 2 en het 3 slechts worden afgebroken, indien het voltooiën van de zwangerschap een ernstig gevaar inhoudt voor de gezondheid van de vrouw of indien vaststaat dat het kind dat geboren zal worden, zal lijden aan een uiterst zware kwaal die als ongeneeslijk wordt erkend op het ogenblik van de diagnose. In dat geval moet de geneesheer tot wie de vrouw zich heeft gewend, de medewerking vragen van een tweede geneesheer, wiens advies bij het dossier moet worden gevoegd.
- 5 De geneesheer of een andere bevoegde persoon van de instelling voor gezondheidszorg waar de ingreep is verricht, moet aan de vrouw de nodige voorlichting verstrekken inzake contraceptiva.
- 6 Geen geneesheer, geen verpleger of verpleegster, geen lid van het paramedisch personeel kan gedwongen worden medewerking te verlenen aan een zwangerschapsafbreking.

De geneesheer die weigert een dergelijke ingreep te verrichten, is gehouden de vrouw bij haar eerste bezoek in kennis te stellen van zijn weigering.]

Belgisch Staatsblad
5 april 1990

(*) Art. 52. Poging tot misdaad wordt gestraft met een straf die [...] onmiddellijk lager is dan die gesteld op de misdaad zelf.

8.1 Goed gelezen?

Lees de oorspronkelijke tekst van de *abortuswet* (Belgisch Staatsblad, 5 april 1990). Beantwoord op basis van dit artikel de volgende vragen:

- 1 Wettelijk mag de zwangerschapsafbreking enkel uitgevoerd worden indien ze plaatsvindt vóór het einde van de twaalfde week na de
 - a) bevruchting;
 - b) ovulatie;
 - c) menstruatie.
- 2 Artikels 349 en 350 sommen een aantal omstandigheden op waaronder vruchtafdrijving uitgevoerd kan worden, en vermelden de bijbehorende gevangenisstraffen en geldboetes. Leg in onderstaande tabellen het verband tussen de omstandigheden, de geldboetes en de straffen.

Omstandigheden	Geldboetes	Gevangenisstraffen
A) met toestemming van de vrouw, onder de voorwaarden bepaald in Art. 350, 1-6	P) 100 tot 500 BEF	V) opsluiting
B) met toestemming van de vrouw, niet onder de voorwaarden bepaald in Art. 350, 1-6	Q) 50 tot 500 BEF	W) 6 maanden tot 3 jaar
C) opzettelijk, met geweld, zonder het oogmerk vruchtafdrijving te veroorzaken	R) 26 tot 300 BEF	X) 3 maanden tot 2 jaar
D) opzettelijk, met geweld, met voorbedachte rade, zonder het oogmerk vruchtafdrijving te veroorzaken	S) geen	Y) 3 maanden tot 1 jaar
E) opzettelijk, met geweld, met kennis van de toestand van de vrouw, zonder het oogmerk vruchtafdrijving te veroorzaken		Z) geen
F) opzettelijk, zonder toestemming van de vrouw, abortus niet geslaagd		
G) opzettelijk, zonder toestemming van de vrouw, abortus wel geslaagd		

Nota: opsluiting houdt een gevangenisstraf van minstens 10 jaar in.

- 3 Hoe verklaar je de relatief kleine geldboetes voor de misdrijven opgesomd in artikels 349 en 350?
- 4 Formuleer bondig onder welke voorwaarden een abortus vóór het einde van de 12e week na de bevruchting toegestaan is volgens de wet van 3 april 1990.
- 5 Welke voorwaarden komen daar nog bovenop na de 12e week?
- 6 Welke verplichtingen heeft de geneesheer tot wie een vrouw zich wendt om haar zwangerschap te laten afbreken?
- 7 Mag de zwangerschapsafbreking onmiddellijk bij het eerste contact met de geneesheer gebeuren?
- 8 Hoe wordt het begrip “noodsituatie” in de abortuswet gedefinieerd?

8.2 Wat meer achtergrond

In de volgende vragen wordt dieper ingegaan op enkele achtergronden van de problematiek. De antwoorden vind je niet in het artikel. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 Ga na of in België ooit effectief een veroordeling op basis van de abortuswet van 1990 uitgesproken is (contacteer een jurist of zoek dit op).
- 2 Interview enkele dokters en noteer wat zij denken over begrippen zoals *noodsituatie*, *medisch verantwoorde omstandigheden*, *medische risico's*.

9 Diagonaal bekeken

In de volgende vragen gaan we dieper in op een aantal aspecten die niet gebonden zijn aan een of andere leestekst. Raadpleeg zo nodig naslagwerken, encyclopedieën, jaarboeken, cd-rom, Internet, ... (op school, in de mediatheek, in de bibliotheek, thuis):

- 1 Ga na in de cursus biologie hoever de vrucht bij de mens reeds ontwikkeld is na 12 weken.
- 2 In drie leesteksten, namelijk *Vooraf familiale toestand is aanleiding tot abortus* (15 september 1993, blz. 9), *Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus* (9 november 1994, blz. 11) en *“Nieuw abortusdebat nodig”* (3 april 1995, blz. 13) wordt ingegaan op de noodsituaties die ingeroepen worden om de abortus te verantwoorden. Vergelijk de cijfers die telkens worden gegeven.
- 3 In twee leesteksten, namelijk *De zachte verschuiving* (31 mei 1989, blz. 2) en *Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit* (17 februari 1997, blz. 15&), wordt gesproken over een aangeboren afwijking, namelijk het *Down-syndroom*, in de volksmond ook wel mongolisme genoemd. Vergelijk de standpunten van de wetenschappers in beide artikels. Vergelijk ook de standpunten van de auteurs in beide artikels.
- 4 In drie leesteksten, namelijk *Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee* (22 mei 1991, blz. 7!), *Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus* (9 november 1994, blz. 11) en *“Nieuw abortusdebat nodig”* (3 april 1995, blz. 13) worden preventieve maatregelen voorgesteld om het aantal abortussen te reduceren. Inventariseer deze maatregelen en maak een vergelijking tussen de drie artikels. Zijn de voorgestelde maatregelen dezelfde? Verklaar eventuele verschillen. Is de beoogde doelgroep dezelfde?

10 **Ethische reflectie**

10.1 **Discussievragen**

- 1 Welke elementen kan je persoonlijk naar voren schuiven om abortus toe te staan? Om abortus af te wijzen? Evalueer je standpunt.

10.2 **Projectwerk**

- 1 Contacteer een plaatselijk CLG (Centrum voor Levens- en Gezinsvragen) of het cRZ (centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen) en vraag een algemeen overzicht van hun doelstellingen aan.
- 2 Ken je in je eigen omgeving een gezin met een gehandicapt kind? Zijn de ouders bereid hierover met jou een gesprek te voeren? Zo ja, confronteer hen met een aantal stellingen uit de besproken krantenartikels en vraag hun mening.
- 3 Neem contact op met een instelling voor mentaal gehandicapten en interview een opvoeder.
- 4 Schrijf een verhandeling over het thema *Abortus – Leven en laten leven*.
- 5 De film *Le huitième jour* van de Belgische regisseur Jaco Van Dormael brengt het verhaal van de ontroerende, verrijkende vriendschap die na een toevallige ontmoeting tussen Harry, een workaholic, en Georges, gehandicapt door het Down-syndroom, groeit tussen deze twee mensen met een totaal verschillende levensstijl. In deze film staat Georges niet voor de ‘mens met een Down-syndroom’, maar voor een mens met een eigen persoonlijkheid, die toevallig ook aan mongolisme lijdt. Bekijk deze film op video of in de filmzaal. Confronteer de visie van de film met de stellingen die ontwikkeld zijn in de artikels *De zachte verschuiving* (31 mei 1989, blz. 2) en *Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit* (17 februari 1997, blz. 15&).

Dossier 6 – Leven en laten leven

Leraarsmodule

1 Doelstellingen

Toen de abortuswet op 29 maart 1990 in de Kamer goedgekeurd werd, kwam een brede publieke discussie op gang die echter langzaam wegebde, op een kort reveil na het eerste lustrum na. Aan het onderwijs werden kredieten ter beschikking gesteld om te werken aan relatievorming en abortuspreventie, maar deze kredieten zijn reeds lang uitgeput. Het boekje *Liefde Leren* (zie bibliografie blz. 40), dat in katholiek onderwijs werd samengesteld, zit in vele scholen in de kast, zo het al ooit gelezen en gebruikt werd. Nochtans zijn de ethische en moreel-religieuze implicaties van de abortuswet bijzonder belangrijk.

In dit dossier worden een aantal krantenartikels gebundeld die verschenen zijn in de periode 1989-1997. Bovendien wordt de oorspronkelijke wettekst afgedrukt. Aan de hand van deze teksten kunnen de leerlingen terugblikken op het ontstaan van de abortuswet, de evaluatie van de uitvoering, en de mate waarin de oorspronkelijke doelstellingen overeenstemmen met de realiteit. Via de teksten van enkele christelijk geïnspireerde auteurs worden de leerlingen geconfronteerd met de ethische aspecten.

De bespreking kan onmogelijk voorbijgaan aan het fundamenteel respect van de christen voor het geboren en het ongebooren leven. Dit uitgangspunt kenmerkt elke ethische reflectie. Daarnaast is het eveneens belangrijk dat de leerlingen leren rationeel i.p.v. gevoelsmatig over de problematiek te denken, hun gedachten zuiver en sereen te formuleren en met argumenten te ondersteunen, oog te hebben voor verschillende invalshoeken voor hetzelfde probleem en vooral een *spontane ethische reflectie ontwikkelen over problemen op het raakvlak tussen natuurwetenschappen en maatschappij*. Deze attitudevorming moet uitdrukkelijk worden nagestreefd.

2 Doelgroep

Alle leerlingen van de derde graad die in contact komen met de problematiek rond geboorte, ontwikkeling, gezinsplanning, ... In de lessen biologie worden sommige leerlingen geconfronteerd met embryologie, geboorte en zwangerschapsregelende middelen. De teksten vereisen geen specifieke biologische voorkennis.

3 Methodologische wenken

Abortus is een complexe, zeer omvattende problematiek, die in dit dossier onmogelijk ten gronde behandeld kan worden. Conform de algemene doelstellingen van de dossiers *Natuurwetenschappen en ethiek* wordt de problematiek daarom bij voorkeur beperkt, bijvoorbeeld tot de volgende twee belangrijke deelproblematieken:

- In welke situaties is het ethisch verantwoord te spreken van een noodsituatie die een abortus volgens de wet legitimeert? In hoeverre wijkt de huidige appreciatie van het begrip noodsituatie in de praktijk af van de oorspronkelijke bedoelingen van de wetgever?
- Is het ethisch verantwoord abortus toe te passen op een ongebooren baby indien wetenschappelijk vaststaat dat hij een genetische afwijking vertoont?

Door de bespreking te beperken tot één van deze deelproblematieken (of tot beide) kan men de diepgang van de discussie bevorderen en kan men vermijden dat men tijdens de ethische reflectie 'verdrinkt' in een oceaan van slecht afgebakende deelproblematieken.

Belangrijk is dat men bij dit alles ook tot overleg komt met de collega van het vak *Godsdienst*. Het zou niet vruchtbaar zijn indien de ene het technisch-informatieve en de andere het ethisch-levensbeschouwelijke op zich zou nemen. Het gaat immers om leren leven, om leren omgaan met het leven. Beide aspecten (het technische en het ethische) horen daarbij samen ter sprake te komen. De verdeling van het werk gebeurt dus best niet door de twee optieken op te splitsen. Het is aan beide leraren om in overleg tot een creatieve en pedagogisch-didactisch verantwoorde werkverdeling te komen die de horizontale samenhang tussen beide vakken duidelijk maakt.

Het leerlingendossier bevat de volgende leesteksten:

	Titel	Datum	Synthese
1	De zachte verschuiving	31 mei 1989	Een krachtig pleidooi voor het geloof in de eigen waarde en mogelijkheden van de gehandicapte medemens.
2	Ruime meerderheid voor abortusontwerp	30 mrt 1990	Verslag over de goedkeuring van de wet in de Kamer. Reactie van de Belgische bisschoppen.
3	Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee	22 mei 1991	Doelstellingen van het centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen.
4	Vooral familiale toestand is aanleiding tot abortus	15 sep 1993	Verslag over de eerste evaluatie van de uitvoering van de abortuswet.
5	Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus	9 nov 1994	Evaluatie van het preventiebeleid en voorstellen voor maatregelen om het aantal abortussen te reduceren.
6	“Nieuw abortusdebat nodig”	3 apr 1995	Evaluatie van de abortuswet en het preventiebeleid, vijf jaar na de goedkeuring van de wet.
7	Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit	17 feb 1997	Een Nobelprijswinnaar verdedigt abortus op homoseksuele baby's en op baby's met genetische afwijkingen.
8	De abortuswet	3 apr 1990	De oorspronkelijke tekst van de abortuswet.

Vanzelfsprekend is het niet de bedoeling dat alle leerlingen alle leesteksten ontvangen; het leerlingendossier is immers veel te omvangrijk. De leraar kan bijvoorbeeld als volgt te werk gaan:

- Hij verdeelt de klas in groepjes van 2 à 3 leerlingen, en elk groepje krijgt vooraf kopies van één tekst uit de leerlingenmodule. Indien niet alle leerlingen alle teksten gelezen hebben, ontstaat wellicht meer variatie bij de discussie achteraf.
- Daarnaast kan hij, op basis van de synthese (zie laatste kolom in de tabel), snel een selectie maken tussen de teksten, en teksten die hij minder interessant acht, niet aan de leerlingen ter beschikking stellen. Bij de selectie laat de leraar zich best niet uitsluitend door zijn eigen overtuiging leiden.
- Tenslotte kan hij desgewenst aan alle leerlingen een kopie geven van de rubriek *Diagonaal bekeken*, waarin vragen gebundeld zijn die niet aan één bepaalde leestekst gebonden zijn.

De leraar duidt de vragen aan die de leerlingen zelf (eventueel vooraf) dienen op te lossen. Het is noodzakelijk dat ze de vragen van de rubriek *Goed gelezen?* volledig doornemen, zodat ze de tekst voldoende aandachtig gelezen hebben. Het is echter evident dat het geen enkele zin heeft uitsluitend de rubriek *Goed gelezen?* te behandelen.

Bij sommige leesteksten is tevens de rubriek *Wat meer achtergrond* toegevoegd. Deze rubriek is niet essentieel voor het verdere begrip; de leraar kan desgewenst meteen doorstoten naar de *Ethische reflectie*. Eventueel voelen meer geïnteresseerde leerlingen zich hierdoor aangesproken.

Hetzelfde geldt voor de rubriek *Diagonaal bekeken*, waarin een aantal vragen gebundeld zijn die niet aan één bepaalde leerlingentekst gebonden zijn. Deze rubriek biedt bovendien interessante perspectieven indien men de leerlingengroepen die de afzonderlijke artikels bestudeerd hebben, laat overleggen over de vragen waarin ze verbanden moeten leggen tussen verschillende artikels. Bovendien wordt de kritische zin aangewakkerd door het feit dat de versies in de onderscheiden artikels niet steeds gelijklopend zijn.

4 Toelichting bij de leerlingenmodule

Het is noodzakelijk dat de leerlingen het artikel voldoende aandachtig lezen. De beperkte tijd die tijdens de les beschikbaar is om het onderwerp te behandelen zou echter niet besteed mogen worden aan het lezen van het artikel, maar wel aan de inhoudelijke discussie en de ethische achtergronden. De leerlingen zouden de tekst dus op voorhand moeten lezen, als voorbereiding op de klassikale bespreking. De vragen in de rubriek *Goed gelezen?* zetten hen ertoe aan dit voldoende aandachtig te doen. Het is niet noodzakelijk dat hun antwoorden achteraf gequoteerd of verbeterd worden; het proces (= het aandachtig doornemen van het artikel) is immers belangrijker dan het product (= de antwoorden van de leerlingen).

De behandeling van de rubriek *Wat meer achtergrond* is facultatief. Het is de bedoeling meer geïnteresseerde leerlingen ertoe aan te zetten verder te gaan dan de lectuur van het krantenartikel en op die manier hun horizon te verruimen. Het beantwoorden van deze vragen is echter niet essentieel, en soms zelfs bijkomstig, voor de verdere behandeling van het artikel. Eventueel kan de leraar één of meer vragen als voorbereiding laten maken.

4.1 **Leestekst 1: De zachte verschuiving**

4.1.1 **Goed gelezen — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

- 1 De auteur ziet een duidelijke verschuiving optreden *bij deze vier verhalen en feiten*. Geef de essentie van elk van deze vier verhalen of feiten in één zin weer.
A.:
 - Een wetenschapper toont begrip voor zwangerschapsonderbreking wanneer een gehandicapt kind geboren zou worden.
 - Uit een enquête blijkt dat 50 % van de ondervraagde medici en paramedici het ermee eens zijn de kosten van de sociale zekerheid beter te beheersen door euthanasie toe te passen op zwaar zieken.
 - In een Nederlandse nota over de gezondheidszorg voor het jaar 2000 werd voorgesteld door een betere erfelijkheidsadvisering en een prenatale diagnostiek het aantal gehandicapten sterk terug te dringen.
 - Een Chinees echtpaar dat een tweede kind verwacht wordt door de overheid verplicht abortus te plegen.
- 2 Op welke wijze kunnen erfelijkheidsvoorlichting en prenatale diagnostiek volgens sommigen ertoe bijdragen mentale handicaps te voorkomen?
A.:
 - Via erfelijkheidsvoorlichting kunnen “risico-echtparen” geïnformeerd worden over de kans op een gehandicapt kind. Indien dit risico groot is, zullen deze echtparen er volgens sommigen voor terugschrikken kinderen te krijgen.
 - Via prenatale diagnostiek kunnen erfelijke afwijkingen nog vóór de geboorte van het kind worden vastgesteld. Indien zo'n afwijking vastgesteld wordt, zullen veel ouders er volgens sommigen de voorkeur aan geven de zwangerschap te onderbreken.
- 3 Welke zachte verschuiving vindt volgens de auteur plaats?
A.: De antwoorden op een aantal problemen kunnen zowel wetenschappelijk als ethisch getoetst worden; bij de besluitvorming weegt de ethische toetsing vaak minder zwaar door dan de wetenschappelijke.
- 4 Wat bedoelt de auteur met *een strikt eenzijdige en zeer individualistische omschrijving van het geluk*?
A.: Geluk wordt gelijkgesteld met welbehagen, zowel op individueel vlak als in een ruimere sociale context, en met juridische zekerheid, waarbij men het ethische minder zwaar laat doorwegen.
- 5 De vraag wordt gesteld waar de grens ligt om te bepalen of iemand normaal is of niet, of een individu levensvatbaar is of niet. Hoe beantwoordt de maatschappij deze vraag, in de ogen van de auteur? Hoe beantwoordt de auteur zelf deze vraag?
A.:
 - Volgens de auteur legt de maatschappij deze grens erg hoog, en heeft ze daarbij alleen aandacht voor factoren zoals gaaf, aantrekkelijk, succesrijk, sociaal, intelligent, ...
 - Volgens de auteur is elke grens willekeurig en kan er geen grens zijn.
- 6 Heeft het leven van zwaar mentaal gehandicapten enige waarde volgens de auteur?
A.: Gehandicapte mensen hebben beperktere, maar andere mogelijkheden. Ze vervullen een unieke levensopdracht, onder meer door de anderen te confronteren met een andere waardenschaal, hen te helpen individualisme en materialisme tot hun ware proporties te reduceren en hen te behoeden voor overmoed en eenzijdig waardenoordeel.
- 7 Sommige ouders vrezen dat ze het niet zullen aankunnen een gehandicapt kind te hebben. Kan dit volgens de auteur een norm zijn om dit kind het leven niet te gunnen? Waarom (niet)?
A.: Neen. Dit proces van aanvaarding is weliswaar pijnlijk en onvoorspelbaar, maar de duur en de intensiteit ervan is veelal rechtstreeks evenredig met de diepgang van de uiteindelijke aanvaarding.
- 8 Welke extra dimensie voegt de gelovige mens hieraan toe?

A.: Gelovigen zijn kinderen van dezelfde Vader en dus elkaars hoeder. De gehandicapte behoedt de andere voor overmoed en eenzijdig waardenoordeel, en omgekeerd wordt de gehandicapte behoed voor wat hij ontbeert.

4.1.2 Wat meer achtergrond — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:

1

Leg de betekenis van de volgende termen uit:

- *Down-syndroom*

A.: Aangeboren ziektebeeld, gekenmerkt door achterstand in de geestelijke ontwikkeling en door lichamelijke afwijkingen, o.m. een typische stand van de ogen en van de ooglidspalten, die eveneens bij het Mongoolse ras waargenomen wordt; hieraan ontleent het ziektebeeld zijn volkse naam *mongolisme*.

De ziekte berust op een afwijking van het chromosomenpatroon, namelijk op een trisomie van het chromosoom 21. Trisomie is een afwijking in het aantal chromosomen waarbij een overtollig chromosoom aanwezig is ten gevolge van het niet-uiteengaan van een chromosomenpaar bij de reductiedeling. In plaats van twee worden er dus drie homologe chromosomen aangetroffen. Het risico op mongolisme neemt toe naarmate de moeder of de vader ouder zijn. Men vermoedt dat er op hogere leeftijd meer kans is op afwijkingen bij deling van de eicellen.

- *Prenatale diagnostiek*

A.: Het stellen van diagnoses bij ongeboren kinderen.

- *Mentale retardatie*

A.: Vertraging in de geestelijke ontwikkelingsgang.

- *Yuppie*

A.: Het woord *yuppie* is afkomstig van de eerste letters van de woorden *young*, *urban* en *professional*; yuppies zijn jeugdige carrièremakers met een hoge, trendgevoelige levensstandaard.

- *Yavis*

A.: Het woord *yavis* is afkomstig van de eerste letters van de woorden *young*, *attractive*, *verbal*, *intelligent* en *social* en verwijst naar mensen die alles mee hebben om op sociaal vlak vlot en sympathiek over te komen.

2

- Waarom is het in de Volksrepubliek China aan echtparen verboden meer dan één kind te hebben?

A.: Met dit verbod tracht de Chinese overheid de overbevolking tegen te gaan. In 1996 bedroeg de bevolking van China meer dan 1,2 miljard en de bevolkingsdichtheid 127 per km². Bovendien is de overgrote meerderheid van de Chinezen aan de oostkust geconcentreerd, waardoor de bevolkingsdruk nog veel groter is.

- Is dit verbod algemeen geldig?

A.: Het verbod is algemeen van toepassing op de Han-chinezen, die meer dan 90 % van de bevolking uitmaken, maar niet op sommige minderheden (bijvoorbeeld de Oeigoeren in het westelijke Xinjiang).

4.2 Leestekst 2: Ruime meerderheid voor abortusontwerp

4.2.1 **Goed gelezen — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

- 1 Druk het aantal voor- en tegenstemmers en het aantal onthoudingen bij de goedkeuring van de abortuswet in de kamer op 29 maart 1990 uit in procenten.
A.: 60,9 % voor, 33,3 % tegen, 5,8 % onthoudingen.
- 2 Vlaanderen en Wallonië stemden verdeeld. Druk dit uit in procenten. Behaalde de wet ook bij de Vlaamse parlementsleden afzonderlijk een meerderheid?
A.:
 - 62 van de 122 aanwezige Nederlandstaligen stemden voor, d.i. 50,8 %.
 - 64 van de 85 aanwezige Franstaligen stemden voor, d.i. 75,3 %.
 - Alhoewel het stemgedrag van de Nederlandstaligen en de Franstaligen duidelijk verschilde, haalde de wet ook bij de Nederlandstaligen een meerderheid.
- 3 Waaraan wordt volgens de Belgische bisschoppen het recht op leven van het ongeborn kind opgeofferd?
A.: Aan de individuele vrijheid.
- 4 Welke vier voorwaarden zijn volgens het artikel verbonden aan het wettelijk uitvoeren van een abortus?
A.:
 - De vrouw moet zich in een noodsituatie bevinden;
 - ze moet een geneesheer verzoeken de zwangerschap af te breken;
 - de abortus moet uitgevoerd worden binnen de eerste 12 weken van de zwangerschap;
 - de abortus moet plaatsvinden in een erkende instelling voor gezondheidszorg waaraan een voorlichtingsdienst is verbonden.
- 5 Werd de goedkeuring van het wetsontwerp door de kamerleden enthousiast onthaald?
A.: Neen, zelfs de meeste voorstanders applaudisseerden niet.

4.2.2 **Wat meer achtergrond — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

- 1 Wat betekent *gedeeltelijke depenalisering van zwangerschapsafbreking*?
A.: Depenalisering van een bepaalde handeling houdt in dat deze handeling niet langer strafbaar is. Zwangerschapsafbreking wordt *gedeeltelijk* gedepenaliseerd door de abortuswet, omdat een aantal gevallen nog steeds strafbaar zijn.
- 2 Welke bijzondere rol speelde koning Boudewijn bij de goedkeuring van de abortuswet?
A.: Koning Boudewijn, die zich eerder al als verdediger van het ongeborn leven had gemanifesteerd, weigerde de wet te bekrachtigen en riep daarbij zijn persoonlijk geweten in. Dit veroorzaakte een mini-koningskwesitie en grondwettelijke problemen. Om uit de constitutionele crisis te geraken, stelde de ministerraad op 3 april in overleg met de vorst diens onmogelijkheid vast om te regeren. Op basis van art. 82 van de Grondwet werd het wetsontwerp vervolgens door de ministerraad bekrachtigd, afgekondigd en bekendgemaakt. In zijn zitting van 4 april heeft de ministerraad vervolgens de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat in verenigde Kamers bijeengeroepen op 5 april, om op basis van art. 82 van de Grondwet en met toepassing van de Wet van 19 juli 1945 een einde te stellen aan die staat van onmogelijkheid tot regeren.
- 3 Is zwangerschapsafbreking na de 12^e week steeds strafbaar?
A.: Neen, zwangerschapsafbreking is niet strafbaar na de 12^e week indien het voltooiën van de zwangerschap een ernstig gevaar inhoudt voor de gezondheid van de vrouw of indien vaststaat dat het kind dat geboren zal worden, zal lijden aan een uiterst zware kwaal die als ongeneeslijk wordt erkend op het ogenblik van de diagnose. Het advies van een tweede geneesheer is dan vereist.

4.3 **Leestekst 3: Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee**

4.3.1 **Goed gelezen — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

1 Duid alle doelstellingen aan die deel uitmaken van de vijf concrete doelstellingen van het Centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen:

A.: De betrokken doelstellingen zijn met een ✓ aangeduid:

- Advies verstrekken aan personen en instellingen die vanuit een pluralistische visie werken aan de preventie van ongewenste zwangerschappen.
- Als ouder voor je kinderen beschikbaar zijn. Altijd.
- ✓ Bijscholingsprogramma's uitbouwen.
- ✓ Documentatie ter beschikking stellen.
- Opiniëvorming en sensibilisering nastreven rond de verantwoordelijkheid van de vrouwen aanzien van het ongeboren leven dat zij draagt.
- Uitwisseling en coördinatie stimuleren rond de problematiek van de zwangerschapsbeleving.
- ✓ Via informatie en vorming ongewenste zwangerschappen helpen voorkomen.
- Vrouwen die aan abortus denken, adressen geven waar ze deze abortus kunnen laten uitvoeren.
- Vrouwen met een ongewenste zwangerschap begeleiden.

4.3.2 **Wat meer achtergrond — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

1 In het artikel wordt gesproken over “vrouwen, die aan abortus denken, kansen geven...”. De betekenis van deze zin verschilt in sterke mate met de betekenis van de zin “vrouwen die aan abortus denken, kansen geven...”. Waaruit bestaat dit verschil?

A.:

- In de zin “vrouwen, die aan abortus denken, kansen geven...” (*mét komma na 'vrouwen'*) is de bijvoeglijke bijzin *uitbreidend*, dit wil zeggen dat hij bijkomende informatie geeft over 'vrouwen'. Met andere woorden, *alle* vrouwen denken aan abortus.
- In de zin “vrouwen die aan abortus denken, kansen geven...” (*zonder komma na 'vrouwen'*) is de bijvoeglijke bijzin *beperkend*, dit wil zeggen dat de schrijver zich wil beperken tot enkel die vrouwen die aan abortus denken.

Welk van beide formuleringen is correct?

A.: Enkel de formulering zonder komma is in deze context dus correct. De formulering in het artikel is dus in feite fout.

2 Wat betekenen de afkortingen ACW, BB, CM, CMBV, KAV, KVLV, NCMV?

A.:

- ACW (Algemeen Christelijk Werkliedenverbond)
- BB (Boerenbond)
- CM (Christelijke Mutualiteit)
- CMBV (Christelijke Middenstands- en Burgersvrouwen)
- KAV (Katholieke Arbeidersvrouwen)
- KVLV (Katholiek Vormingswerk van Landelijke Vrouwen)
- NCMV (Nationaal Christelijk Middenstandsverbond)

4.4 **Leestekst 4: Vooral familiale toestand is aanleiding tot abortus**

4.4.1 ***Goed gelezen — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:***

- 1 Welke noodsituaties werden volgens het artikel in 1993 ingeroepen om een abortus te motiveren? Rangschik ze in volgorde van dalende relatieve belangrijkheid (maar plaats de categorie 'andere' als laatste).
A.:
 - 47,60 % relationele redenen
 - 36 % financieel-economische redenen
 - 9,36 % gezondheidsredenen
 - 44,38 % andere redenenBedraagt de som van de percentages 100 %? Waarom (niet)?
A.: De ondervraagde vrouwen mochten meer dan één reden aangeven (maximaal drie). Daarom bedraagt het totale percentage meer dan 100 %.
- 2 Welke vorm van anticonceptie pasten de vrouwen toe die in 1993 een abortus ondergingen? Rangschik de technieken in dalende volgorde van relatieve belangrijkheid.
A.:
 - 34,11 % nam de orale pil
 - 11,98 % gebruikte een condoom
 - 6,35 % paste coïtus interruptus toe
 - 6,14 % paste periodieke onthouding toeWelk percentage paste geen anticonceptie toe?
A.:
 - 36,58 % paste geen anticonceptie toe
- 3 Waarom faalde de gebruikte anticonceptietechniek bij de vrouwen die overgingen tot abortus? Rangschik de oorzaken in dalende volgorde van relatieve belangrijkheid.
A.:
 - 28,02 % weet de faling aan onregelmatig of niet-correct gebruik
 - 16,60 % beweerde dat de toegepaste techniek gefaald had
- 4 Welk percentage van de vrouwen die een abortus ondergingen, werd in het ziekenhuis opgenomen?
A.: 22,51 %.
Welk percentage van de vrouwen die een abortus ondergingen, ondervond medische verwikkelingen?
A.: 3,55 %.
- 5 Welke definitieve conclusies trekt de parlementaire commissie uit het eerste rapport dat de zwangerschapsuitvoering evalueert?
A.: Geen, aangezien de onderzochte periode te kort is om reeds definitieve conclusies te trekken.
- 6 Is het cijfermateriaal van het rapport volledig wat de onderzochte periode betreft? Waarom (niet)?
A.: Neen, want de registratie in de abortuscentra verloopt nog niet helemaal routinematig en de cijfers van abortussen van Belgische vrouwen in het buitenland (vooral Nederland) ontbreken.

4.4.2 ***Wat meer achtergrond — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:***

- 1 Beschrijf van een aantal natuurlijke methodes en van een aantal contraceptiva de principiële werking. Vergelijk de betrouwbaarheid en de bruikbaarheid van deze middelen.
A.: Voor het antwoord op deze vraag verwijzen we naar de leerboeken die in de klas gebruikt worden.

4.5 Leestekst 5: Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus**4.5.1 *Goed gelezen — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:***

- 1 Hoeveel Belgische vrouwen lieten in 1993 in België of in Nederland een abortus uitvoeren?
A.: In België 10 380, in Nederland 2 497, dus samen 12 877.
- 2 Bij welke leeftijdsgroep worden de meeste abortussen uitgevoerd?
A.: Bij vrouwen tussen 20 en 29 jaar.
- 3 Noem 2 noodsituaties die door de betrokken vrouwen ingeroepen werden als reden voor de abortus.
A.:
 - Het niet aanvaarden van de zwangerschap door de betrokkenen.
 - “Andere” redenen, volgens mevr. Merckx te kwalificeren als ongewenste zwangerschap.
- 4 Stemt volgens mevr. Merckx de wijze waarop het begrip *noodsituatie* in de praktijk ingevuld wordt, overeen met de bedoelingen van de wetgever?
A.: Neen, het begrip noodsituatie wordt in de praktijk te breed opgevat en rechtvaardigt in een groot aantal gevallen geen abortus.
- 5 Noem 5 manieren waarop men volgens mevr. Merckx de preventie van abortus kan verbeteren.
A.:
 - Verbeterde voorlichting en begeleiding inzake anti-conceptie.
 - Ondersteuning van de centra voor huwelijks- en relatieproblemen.
 - Aanpassing van de adoptiewet.
 - Een aangepast statuut voor de ongehuwde moeder.
 - Voldoende voorzieningen voor kinderopvang.

4.5.2 *Wat meer achtergrond — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:*

[Geen modelantwoorden]

4.6 **Leestekst 6: “Nieuw abortusdebat nodig”**

4.6.1 **Goed gelezen — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

- 1 Hoeveel abortussen werden omstreeks 1995 jaarlijks uitgevoerd?
A.: Ongeveer 10 000 abortussen per jaar.
- 2 Welke 3 argumenten haalt prof. H. Nys aan om de discussie rond de abortuswet opnieuw te starten?
A.:
 - Er zijn een aantal tekortkomingen in de abortuswet: het begrip ‘noodsituatie’ krijgt geen inhoudelijke invulling, er hangt een waas van onduidelijkheid rond de levensvatbaarheids-grens, de wet is in strijd met Art. 2 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.
 - De terugbetaling door de ziekteverzekering is op een slinkse manier geregeld, alhoewel de terugbetaling in slechts 3 % van de gevallen gewettigd is.
 - Er is een ongebreidelde toename van het aantal centra voor medisch begeleide bevruchting.
- 3 Op welke manier is volgens prof. P. Schotsmans het begrip noodsituatie uitgehold?
A.: De wetgever dacht bij het begrip noodsituatie aan dramatische situaties. Uit de praktijk blijkt dat het begrip verbreed is tot een gevoel van onbehagen. Het is dikwijls een noodoplos-sing voor jonge meisjes die de pil niet of verkeerd gebruiken. De zwaarte van het ethisch pro-bleem wordt minder aangevoeld.
- 4 Welke 2 noodsituaties haalt prof. P. Schotsmans aan als voorbeelden van (te) gemakkelijke aanvaarding van abortus?
A.:
 - Het niet aanvaarden van de zwangerschap.
 - Financiële en/of materiële redenen.
- 5 Welke 4 vormen van preventie kunnen volgens prof. P. Schotsmans weerwerk bieden aan de amorele seksuele cultuur die de zwaarte van de ethische problemen minder doet aanvoelen?
A.:
 - Opvoeden tot relatiebekwaamheid.
 - Jongerenbegeleiding.
 - De promotie van een kindvriendelijke samenleving.
 - De promotie van een ‘cultuur van het leven’.
- 6 In het artikel wordt na 5 jaar een balans gemaakt van de abortuswet op drie vlakken: wetgeving, ethiek, hulpverlening. Vat op elk vlak de teneur van het artikel samen in enkele woorden.
A.:
 - Wetgeving: de wet is dringend aan herziening toe omdat ze lekt aan alle kanten.
 - Ethiek: een ethisch debâcle omdat het begrip *noodsituatie* uitgehold is.
 - Hulpverlening: de vrouw krijgt onvoldoende ondersteuning bij het nemen van de moeilijke beslissing.

4.6.2 **Wat meer achtergrond — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

- 1 Vanaf wanneer is het ongeborn kind levensvatbaar? Tot welke leeftijd is abortus toegestaan?
A.: Het ongeborn kind is levensvatbaar vanaf 22 weken.
Abortus is toegestaan tot en met de 12e week onder een aantal voorwaarden (de vrouw verkeert in een ‘noodsituatie’, de ingreep gebeurt op haar verzoek door een geneesheer in een instelling voor gezondheidszorg met een voorlichtingsdienst).
Na de 12e week is abortus echter nog steeds toegestaan indien enkele bijkomende voorwaarden vervuld zijn (de gezondheid van de vrouw is ernstig in gevaar of het kind zal lijden aan een ongeneeslijke kwaal; bovendien is dan het advies van een tweede geneesheer vereist).
- 2 Zoek artikel 2 van het *Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens* op. Probeer uit te leggen waarom de abortuswet daarmee in strijd is.

A.: De *European Convention on Human Rights* werd door de Raad van Europa ondertekend op 4 november 1950 te Rome. In de daaropvolgende jaren zijn nog 5 aanvullende protocols toegevoegd. Art. 2 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) luidt als volgt:

ARTICLE 2

- 1 *Everyone's right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally save in the execution of a sentence of a court following his conviction of a crime for which this penalty is provided by law.*
- 2 *Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary:*
 - (a) *in defence of any person from unlawful violence;*
 - (b) *in order to effect a lawful arrest or to prevent escape of a person lawfully detained;*
 - (c) *in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection.*

Een mogelijke vertaling van dit artikel kan als volgt luiden (BS 19 augustus 1955):

ARTIKEL 2

- 1 *Het recht van eenieder op leven wordt beschermd door de wet. Niemand mag opzettelijk van het leven worden beroofd, tenzij bij wege van tenuitvoerlegging van een vonnis, dat is uitgesproken door een rechtbank, wegens een misdrijf waarop de wet de doodstraf heeft gesteld.*
- 2 *De beroving van het leven wordt niet geacht in strijd met dit artikel te zijn geschied, ingeval zij het gevolg is van geweld, dat absoluut noodzakelijk is:*
 - (a) *ter verdediging van wie dan ook tegen onrechtmatig geweld;*
 - (b) *ten einde een rechtmatige arrestatie te verrichten of het ontsnappen van iemand, die op rechtmatige wijze gevangen wordt gehouden, te voorkomen;*
 - (c) *ten einde, door middel van wettige maatregelen, een oproer of een opstand te onderdrukken.*

Hieruit blijkt dat vruchtafdrijving in het EVRM niet vermeld is als één van de uitzonderingen waarbij het toegestaan is iemand van het leven te beroven. In dat opzicht is de Belgische abortuswet, die in bepaalde omstandigheden toestaat dat een ongeborn kind gedood wordt, in overtreding met het EVRM. De vraag kan echter gesteld worden wat bedoeld wordt met de omschrijving *eenieders recht op leven* (everyone's right to life). Het antwoord op die vraag vinden we in Art. 1 van het EVRM, waar het toepassingsgebied van het verdrag afgebakend wordt:

ARTICLE 1

The High Contracting Parties shall secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in Section I of this Convention.

Een mogelijke vertaling van dit artikel kan als volgt luiden:

ARTIKEL 1

De Hoge Verdragsluitende Partijen verzekeren eenieder, die ressorteert onder haar rechtsmacht, de rechten en de vrijheden welke zijn vastgelegd in de Eerste Titel van dit Verdrag.

Het Verdrag is dus van toepassing op “iedereen die ressorteert onder de rechtsmacht van de contracterende partijen” (“everyone within their jurisdiction”). Hieruit kan niet worden afgeleid in hoeverre de rechtsbescherming van het EVRM zich uitstrekt op het unborn leven.

De volledige tekst van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens is o.m. beschikbaar op het volgende Internet-adres: <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html>

4.7 **Leestekst 7: Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit**

Bij de behandeling van deze leestekst dient men de nodige omzichtigheid aan de dag te leggen. In de klasgroep bevinden zich ongetwijfeld één of meer leerlingen met een homoseksuele geaardheid, die onderdrukt, ontlukend of open kan zijn. Indien binnen de klasgroep dienaangaande een negatieve sfeer heerst of dreigt te ontstaan, doet men er goed aan deze leestekst niet te behandelen. Anderzijds kan de tekst ook een aanleiding zijn voor een boeiend en eerlijk gesprek, waarin vooroordelen afgebroken worden.

4.7.1 **Goed gelezen — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

- 1 Is men er reeds in geslaagd het gen te isoleren dat verantwoordelijk is voor homoseksualiteit?
A.: In februari 1997 was men daarin nog niet geslaagd.
- 2 Mag volgens Watson een vrouw die zou vaststellen dat haar baby een gen voor homoseksualiteit draagt (in de veronderstelling dat een dergelijk gen bestaat), tot abortus overgaan? Geldt hetzelfde in geval van trisomie?
A.: In beide gevallen moet volgens Watson de vrouw zelf en onafhankelijk kunnen beslissen tot abortus over te gaan.
- 3 Is trisomie een genetische afwijking?
A.: Ja.
- 4 Welk juridisch gevaar bedreigt volgens Watson de ouders die kinderen met genetische afwijkingen laten geboren worden?
A.: Die kinderen kunnen later eventueel hun ouders voor het gerecht dagen omdat ze hen hebben laten geboren worden.
- 5 Wie beslist volgens Watson of ongebornen kinderen met genetische afwijkingen ter wereld mogen komen?
A.: Uitsluitend de betrokkenen; hieronder worden waarschijnlijk de ouders verstaan. Alleszins niet de overheid of religieuzen.

4.7.2 **Wat meer achtergrond — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:**

- 1 Waarvoor kregen Francis Crick en James Watson in 1962 de Nobelprijs voor de geneeskunde? Was dit een belangrijke ontdekking?
A.: Crick, Watson en Wilkins kregen in 1962 de Nobelprijs voor de geneeskunde voor hun ontdekking dat het DNA-molecule uit twee primaire ketens bestaat die zodanig om elkaar zijn gewonden dat ze een regelmatige dubbele spiraal vormen. Dit is één van de belangrijkste ontdekkingen van deze eeuw, omdat ze verklaart hoe eigenschappen van levende wezens aan het nageslacht worden doorgegeven. Deze ontdekking opende enerzijds perspectief op de oplossing van vele problemen, maar hield ook onheilspellende aspecten in (o.m. DNA-manipulatie).
- 2 Wat is trisomie?
A.: Trisomie is een afwijking in het aantal chromosomen, berustend op een genoommutatie, waarbij een overtollig chromosoom, meestal een autosoom, aanwezig is ten gevolge van het niet-uiteengaan van een chromosomenpaar bij de reductiedeling. In plaats van twee worden er dus drie homologe chromosomen aangetroffen. Het meest bekend zijn de trisomieën van de chromosomen 13, 18 of 21; deze laatste trisomie veroorzaakt mongolisme.
- 3 Is homoseksualiteit een genetische afwijking?
A.: Neen.

4.8 Leestekst 8: de abortuswet

De meeste leerlingen zijn het niet gewend juridische teksten te lezen. De lectuur van de oorspronkelijke tekst van de abortuswet kan daarom op weerstand van de leerlingen stoten, o.m. omdat hij soms niet eenvoudig is. Toch is het relevant met een gemotiveerde groep leerlingen de tekst door te maken, omdat men dan pas precies weet waarvoor de abortuswet staat, en een oordeel kan beginnen vellen over het ethisch verantwoord zijn van deze wet vanuit christelijk perspectief. De lezing van de tekst kan gebeuren in samenwerking met de collega Nederlands.

De vragen uit de rubriek *Goed gelezen* zijn zodanig gekozen dat de ontsluiting van de wettekst voor de leerlingen zo eenvoudig mogelijk is.

4.8.1 *Goed gelezen — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:*

1 Wettelijk mag de zwangerschapsafbreking enkel uitgevoerd worden indien ze plaatsvindt vóór het einde van de twaalfde week na de
 a) bevruchting;
 b) ovulatie;
 c) menstruatie.
 A.: Bevruchting.

2 Artikels 349 en 350 sommen een aantal omstandigheden op waaronder vruchtafdrijving uitgevoerd kan worden, en vermelden de bijbehorende gevangenisstraffen en geldboetes. Leg in onderstaande tabellen het verband tussen de omstandigheden, de geldboetes en de straffen.

A.:

Omstandigheden	Geldboetes	Gevangenisstraffen
A) met toestemming van de vrouw, onder de voorwaarden bepaald in Art. 350, 1-6	S) geen	Z) geen
B) met toestemming van de vrouw, niet onder de voorwaarden bepaald in Art. 350, 1-6	P) 100 tot 500 BEF	Y) 3 maanden tot 1 jaar
C) opzettelijk, met geweld, zonder het oogmerk vruchtafdrijving te veroorzaken	R) 26 tot 300 BEF	X) 3 maanden tot 2 jaar
D) opzettelijk, met geweld, met voorbedachte rade, zonder het oogmerk vruchtafdrijving te veroorzaken	Q) 50 tot 500 BEF	W) 6 maanden tot 3 jaar
E) opzettelijk, met geweld, met kennis van de toestand van de vrouw, zonder het oogmerk vruchtafdrijving te veroorzaken	Q) 50 tot 500 BEF	W) 6 maanden tot 3 jaar
F) opzettelijk, zonder toestemming van de vrouw, abortus niet geslaagd	S) geen	V) lagere strafmaat dan opsluiting
G) opzettelijk, zonder toestemming van de vrouw, abortus wel geslaagd	S) geen	V) opsluiting

3 Hoe verklaar je de relatief kleine geldboetes voor de misdrijven opgesomd in artikels 349 en 350 (tussen 26 en 500 BEF)?

A.: De geldboetes moeten worden vermeerderd met de *opdecimen*. Momenteel komt dit neer op een vermenigvuldiging met een factor 200. De geldboetes schommelen dus tussen 5 200 en 100 000 BEF. Zodoende hoeft men enkel de vermenigvuldigingsfactor te wijzigen om de geld-

boetes aan te passen aan de evolutie van de geldwaarde. In het andere geval zou men voortdurend alle wetten moeten aanpassen.

- 4 Formuleer bondig onder welke voorwaarden een abortus vóór het einde van de 12e week na de bevruchting toegestaan is volgens de wet van 3 april 1990.
A.: De wet bepaalt dat abortus provocatus geen misdrijf is wanneer de vrouw door haar zwangerschap in een 'noodsituatie' verkeert, een arts verzoekt haar zwangerschap af te breken en die ingreep gebeurt in medisch verantwoorde omstandigheden in een instelling voor gezondheidszorg met een dienst die informeert over de rechten van de vrouw en over de mogelijkheden tot bijstand en adoptie en die hulp en raad biedt.
- 5 Welke voorwaarden komen daar nog bovenop na de 12e week?
A.:
 - Ofwel moet het voltooiën van de zwangerschap een ernstig gevaar inhouden voor de gezondheid van de vrouw.
 - Ofwel moet vaststaan dat het kind zal lijden aan een uiterst zware kwaal die als ongeneeslijk wordt erkend op het ogenblik van de geboorte.
 - In beide gevallen is het advies van een tweede geneesheer vereist.
- 6 Welke verplichtingen heeft de geneesheer tot wie een vrouw zich wendt om haar zwangerschap te laten afbreken?
A.:
 - De noodsituatie van de vrouw erkennen.
 - De vrouw inlichten over de medische risico's.
 - De opvangmogelijkheden voor het kind in herinnering brengen.
 - Zich vergewissen van de vaste wil van de vrouw om abortus te plegen.
 - (Eventueel achteraf) voorlichting verstrekken inzake contraceptiva.
- 7 Mag de zwangerschapsafbreking onmiddellijk bij het eerste contact met de geneesheer gebeuren?
A.: Neen, er moet minstens 6 dagen bedenktijd zijn en de vrouw moet haar verzoek schriftelijk bevestigen op de dag van de ingreep.
- 8 Hoe wordt het begrip "noodsituatie" in de abortuswet gedefinieerd?
A.: Het begrip "noodsituatie" wordt in de wet niet gedefinieerd.

4.8.2 Wat meer achtergrond — Beknopte aanzet tot antwoorden op de gestelde vragen:

[Geen modelantwoorden]

5 Diagonaal bekeken

In deze rubriek worden een aantal vragen gebundeld die niet aan een bepaalde leestekst gebonden zijn. De behandeling van deze rubriek is facultatief. Evenals bij de rubriek *Wat meer achtergrond*, is het bij de rubriek *Diagonaal bekeken* de bedoeling meer geïnteresseerde leerlingen ertoe aan te zetten verder te gaan dan de lectuur van de krantenartikelen en op die manier hun horizon te verruimen. Het beantwoorden van deze vragen is niet essentieel voor de verdere behandeling van de leesteksten. Eventueel kan de leraar één of meer vragen als voorbereiding laten maken.

1 Ga na in de cursus biologie hoever de vrucht bij de mens reeds ontwikkeld is na 12 weken.

A.: Tegen het einde van de achtste week heeft het embryo de typisch menselijke vorm; van dan af wordt het foetus genoemd. Op cellulair vlak is de differentiatie van de weefsels voltooid: alle organen zijn gevormd.

De enige verandering die nog in de organen plaatsgrijpt, is de toename van hun grootte, de verfijning van hun structuur en het in werking treden van hun functie. Na 8 weken werkt het zenuwstelsel al: de foetus reageert op prikkels. Na 10 weken is het geslacht uitwendig herkenbaar, **na 12 weken is de slikreflex ontwikkeld en slikt het kind amnionvocht (vruchtwater) binnen.**

Voor de volledigheid lichten we ook de ontwikkeling na de 12^e week bondig toe:

Na 18 weken zwemt het zo geweldig in het amnionvocht dat de moeder bewegingen voelt. De hartslag kan nu gehoord worden met de stethoscoop. Na 20 weken is de huid bedekt met donsachtige haartjes, lanugo, die tegen het einde van de foetale periode verdwenen zijn.

Na 24 weken zijn de oogleden van elkaar gescheiden en is de zuigreflex aanwezig: de foetus gaat duimzuigen. Als hij in dit stadium geboren wordt, zou hij leefbaar zijn. Vóór deze tijd zijn de resorptiekrachten van de darmvlokken en het assimilatievermogen van de longblaasjes nog te gering.

Na 40 weken is het kind voldragen en daalt het in de bekkenholte.

2 In drie leesteksten, namelijk *Vooral familiale toestand is aanleiding tot abortus* (15 september 1993), *Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus* (9 november 1994) en *“Nieuw abortusdebat nodig”* (3 april 1995) wordt ingegaan op de noodsituaties die ingeroepen worden om de abortus te verantwoorden. Vergelijk de cijfers die telkens worden gegeven.

A.:

In het artikel *Vooral familiale toestand is aanleiding tot abortus* (15 september 1993) worden de noodsituaties als volgt gerubriceerd:

- 47,60 % relationele redenen,
- 36 % financieel-economische redenen,
- 9,36 % gezondheidsredenen,
- 44,38 % andere redenen.

In het artikel *Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus* (9 november 1994) worden twee redenen vermeld, namelijk het niet aanvaarden van de zwangerschap door de betrokkenen en “andere” redenen, waarvan volgens Merckx het overgrote deel te kwalificeren is als ongewenste zwangerschap. Er worden echter geen cijfers vermeld. Het is niet duidelijk hoe deze twee redenen geprojecteerd kunnen worden op de redenen die in het vorige artikel aangehaald zijn.

In het artikel *“Nieuw abortusdebat nodig”* (3 april 1995) worden twee redenen vermeld, namelijk:

- 35 % omdat men de zwangerschap niet aanvaardt,
- 16 % om financiële en/of materiële redenen.

Het verschil met de cijfers in het eerste artikel kan worden verklaard door het feit dat er een periode van 2 jaar verlopen is tussen het verschijnen van beide artikelen. De rubriek 'zwangerschap niet aanvaard' komt waarschijnlijk overeen met dezelfde rubriek in het vorige artikel.

- 3 In twee leesteksten, namelijk *De zachte verschuiving* (31 mei 1989) en *Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit* (17 februari 1997), wordt gesproken over een aangeboren afwijking, namelijk het *Down-syndroom*, in de volksmond ook wel mongolisme genoemd. Vergelijk de standpunten van de wetenschappers in beide artikels. Vergelijk ook de standpunten van de auteurs in beide artikels.

A.:

- Het standpunt van de wetenschapper
In het artikel *De zachte verschuiving* (31 mei 1989) stelt een niet nader genoemde geneticus dat het mogelijk is geworden gedurende de eerste weken van de zwangerschap vast te stellen of het ongeboren kind aan het Down-syndroom lijdt. De wetenschapper meent dat de ouders en niet de medicus moeten beslissen, omdat het krijgen van een mongooltje een zwaar kruis om te dragen is. De wetenschapper kan er begrip voor opbrengen dat in dat geval zwangerschapsonderbreking wordt toegepast.
In het artikel *Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit* (17 februari 1997) stelt de wetenschapper James Watson onomwonden dat kinderen met trisomie geen toekomst hebben, en dat het daarom de ouders, en hen alleen, toekomt te beslissen of een baby waarbij deze afwijking vastgesteld is, al dan niet geboren mag worden. Watson gebruikt de term 'trisomie', dit is een algemene benaming van een genetische afwijking waaronder ook het Down-syndroom valt. Het woordgebruik 'trisomie' is enigszins verhullend; nergens wordt vermeld dat dit ook het Down-syndroom of mongolisme impliceert.
- Het standpunt van de auteur
Het artikel *De zachte verschuiving* (31 mei 1989) is een opinietekst, en vertolkt uitdrukkelijk de mening van de auteur. De auteur argumenteert dat mentaal gehandicapte mensen beperktere, maar andere mogelijkheden hebben. Ze vervullen een unieke levensopdracht, onder meer door de anderen te confronteren met een andere waardenschaal, hen te helpen individualisme en materialisme tot hun ware proporties te reduceren en hen te behoeden voor overmoed en eenzijdig waardenoordeel.
In het artikel *Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit* (17 februari 1997) neemt de auteur geen enkel standpunt in. Uit de formulering van de titel zou men kunnen afleiden dat de auteur meer belang hecht aan Watsons standpunt over homoseksualiteit dan over trisomie.

- 4 In drie leesteksten, namelijk *Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee* (22 mei 1991), *Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus* (9 november 1994) en "*Nieuw abortusdebat nodig*" (3 april 1995) worden preventieve maatregelen voorgesteld om het aantal abortussen te reduceren. Inventariseer deze maatregelen en maak een vergelijking tussen de drie artikels.

A.: In *Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee* (22 mei 1991) wordt beschreven hoe het centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen (cRZ) werkt rond de volgende maatregelen:

- Opiniëvorming en sensibilisering rond de maatschappelijke verantwoordelijkheid ten aanzien van het ongeboren leven en van de vrouw die dit leven draagt.
- Ongewenste zwangerschappen helpen voorkomen (via vorming en informatie).
- Vrouwen die aan abortus denken, kansen geven om een andere oplossing te kiezen.
- Bijscholingsprogramma's uitbouwen en advies verstrekken aan personen en instellingen die vanuit dezelfde visie werken aan preventie van ongewenste zwangerschappen.
- Een platform zoeken waar uitwisseling en coördinatie rond deze problematiek gestimuleerd worden en waar documentatie ter beschikking wordt gesteld.

In *Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus* (9 november 1994) stelt CVP-kamerlid Merckx de volgende maatregelen voor:

- Verbeterde voorlichting en begeleiding inzake anti-conceptie.
- Ondersteuning van de centra voor huwelijks- en relatieproblemen.
- Aanpassing van de abortuswet.
- Een aangepast sociaal statuut voor de ongehuwde moeder.
- Voldoende voorzieningen voor kinderopvang.
- Het gevoerde informatie- en preventiebeleid onder de loep nemen en herijken.

In "*Nieuw abortusdebat nodig*" (3 april 1995) stelt prof. P. Schotsmans de volgende maatregelen voor:

- Opvoeden tot relatiebekwaamheid in het onderwijs.
- Jongerenbegeleiding.
- Promotie van een kindvriendelijke samenleving.
- Promotie van een 'cultuur van het leven'.

Zijn de voorgestelde maatregelen dezelfde? Verklaar eventuele verschillen. Is de beoogde doelgroep dezelfde?

A.: De 14 voorgestelde maatregelen zijn verschillend. De beoogde doelgroepen verschillen eveneens: het cRZ mikt op de (centrale) ondersteuning en coördinatie van initiatieven die reeds aan de problematiek werken, mevrouw Merckx heeft vooral de betrokken ouders op het oog en de aandacht van prof. P. Schotsmans gaat vooral uit naar een ethisch verantwoorde samenleving.

6 Ethische reflectie

Tijdens de *Ethische reflectie* moet de leraar er vooral op toezien dat de doelstellingen (zie § 1) nagestreefd worden. Hij heeft de keuze tussen een aantal verschillende werkvormen. Hierna volgen enkele voorbeelden.

6.1 Discussievragen

–

6.2 Projectwerk

1 –

2 Een interview met ouders van een gehandicapt kind kan delicaat zijn. De leerlingen moeten terdege voorbereid zijn en met de nodige omzichtigheid te werk gaan. Niet alle leerlingen zijn daartoe in staat. Daartegenover staat dat deze werkwijze schitterende momenten kan opleveren die een zeer diepe invloed op de betrokken leerlingen kunnen uitoefenen.

3 –

4 Het schrijven van een verhandeling gebeurt bij voorkeur in nauwe samenwerking met de leraar Nederlands.

5 Voor een bespreking van de film *Le huitième jour*, zie o.m.: REYNDERS B., VERSTRAETEN M., *Le huitième jour: wie niet wordt zoals deze kinderen...*, MediaFilm, Nr. 217, december 1996, blz. 80-85.

6.3 Borddiscussie

De leerlingen nemen plaats in een halve kring voor het bord. Er wordt afgesproken tijdens de borddiscussie niets verbaal te zeggen, maar alleen aan het bord te noteren.

De leerkracht noteert vooraf op het bord een uitspraak die voor discussie vatbaar is. Aan de leerlingen wordt gevraagd zowel argumenten pro als contra aan te brengen.

In het begin zal de borddiscussie misschien minder vlot op gang komen. Eventueel kan de leerkracht de borddiscussie op gang brengen door zelf iets neer te schrijven. Nadien kan in een open, verbale discussie verder worden ingegaan op de uitspraken. De leerkracht kan ook dan aan de discussie deelnemen en de leerlingen vooral op de ethische consequenties van bepaalde uitspraken wijzen.

Enkele mogelijke uitspraken die als vertrekpunt van de borddiscussie kunnen dienen:

Het ongeboren leven wordt door de Belgische wet in een redelijke mate beschermd	
<i>Juist</i>	<i>Onjuist</i>

Bij een zwangerschap moet het volledig aan de vrouw worden overgelaten of de vrucht al dan niet geboren mag worden	
<i>Argumenten pro</i>	<i>Argumenten contra</i>

Binnen de problematiek van de zwangerschapsafbreking komt de rol van de man onvoldoende aan bod	
<i>Juist</i>	<i>Onjuist</i>

De school reikt onvoldoende inhoud aan om ons als leerlingen een evenwichtige keuze te leren maken binnen een relatie, bijvoorbeeld met betrekking tot gezinsplanning, ...	
<i>Juist</i>	<i>Onjuist</i>

Adoptie is een geldig alternatief voor abortus wanneer een jong meisje zwanger wordt binnen een weinig stabiele relatie	
<i>Juist</i>	<i>Onjuist</i>

Gezien het open karakter van de vragen, doet de leraar er goed aan zich vooraf te wapenen met argumenten.

Een andere werkvorm zou kunnen zijn dat men aan elke leerling een uitspraak, in de bovenstaande vorm, geeft en vraagt er een argument pro onder te schrijven. Daarna worden de kaartjes doorgegeven en noteert elke leerling op het volgende kaartje een argument contra. Na een aantal schrijfbeurten kunnen de ingevulde kaarten als vertrekpunt dienen voor een klasdiscussie. Wanneer de kaarten op transparant gekopieerd worden, kan de ganse klas tegelijk de antwoorden lezen.

Nog een andere benadering kan erin bestaan dat de leerlingen uitspraken formuleren op een strookje papier en dit uithangen. Vervolgens kunnen ze conflictsymbolen (aanvaarding, onverschilligheid, verwerping) kleven op de stellingen waar ze het al dan niet mee eens zijn, en hun argumenten toelichten.

7 Documentatie en bibliografie

- Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee*, Gazet van Antwerpen, 22 mei 1991.
- BODIFÉE G., DEHAENE T., NYS H., SCHOTSMANS P., *Abortus na de wet*, Uitg. Davidsfonds, Leuven, 1995.
- Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus*, Gazet van Antwerpen, 9 november 1994.
- Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit*, De Standaard, 17 februari 1997.
- REYNDERS B., VERSTRAETEN M., *Le huitième jour: wie niet wordt zoals deze kinderen...*, MediaFilm, Nr. 217, december 1996, blz. 80-85.
- Ruime meerderheid voor abortusontwerp*, Gazet van Antwerpen, 30 maart 1990.
- SCHOTSMANS P., DEHAENE T., DELEU P., *Liefde leren — Relationele en Seksuele Opvoeding op School*, Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs, LICAP cvba, Brussel, 1992, ISBN 90-6858-029-9. Dit boek bevat een zeer uitvoerige literatuurlijst.
- STOCKMAN R., *De zachte verschuiving*, Gazet van Antwerpen, 31 mei 1989.
- Strafwetboek, Titel VII: Misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid, Hoofdstuk I: Vruchtafdrijving*, Belgisch Staatsblad, 5 april 1990.
- Voorafamiliale toestand is aanleiding tot abortus*, Gazet van Antwerpen, 15 september 1993.
- VRANCKX J., *"Nieuw abortusdebat nodig"*, Gazet van Antwerpen, 3 april 1995.

8 Praktische informatie m.b.t. het project

8.1 Werkgroep Natuurwetenschappen en ethiek

Leven en laten leven is het zesde in een reeks dossiers voor de klaspraktijk, waarin ten behoeve van leerling- en van het katholiek secundair onderwijs een bepaald aspect uit de natuurwetenschappen vanuit een christelijk-ethische invalshoek bekeken wordt. Bij de reeks hoort ook een inleidende tekst waarin de leraar meer gedetailleerde informatie vindt over de doelstellingen en de methodes.

Het dossier is samengesteld door de werkgroep *Natuurwetenschappen en ethiek*, op basis van een idee en teksten van Marc Willems. Met vragen, opmerkingen en ervaringen kan u steeds terecht bij:

Werkgroep <i>Natuurwetenschappen en ethiek</i> VVKSO • Guimardstraat 1 • 1040 Brussel Tel. 02 507 06 42 • Fax 02 511 33 57 jaak.palmans@vsko.be
--

8.2 Auteursrechtelijke bescherming

De leerlingenmodule mag door de leraar vrij gekopieerd worden voor didactisch gebruik ten behoeve van de eigen leerlingen. De leraar mag eveneens de tekst van de leerlingenmodule op diskette vrij gebruiken en desgewenst aanpassen voor didactisch gebruik ten behoeve van de eigen leerlingen. Van de leraarsmodule mogen enkel de antwoorden op de gestelde vragen gekopieerd worden ten behoeve van de eigen leerlingengroep.

Voor het overige mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het VVKSO.

9 Inhoud

9.1 Leerlingenmodule

1	Leestekst: <i>De zachte verschuiving</i>	2
1.1	Goed gelezen?	4
1.2	Wat meer achtergrond	4
2	Leestekst: <i>Ruime meerderheid voor abortusontwerp</i>	5
2.1	Goed gelezen?	6
2.2	Wat meer achtergrond	6
3	Leestekst: <i>Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee</i>	7
3.1	Goed gelezen?	8
3.2	Wat meer achtergrond	8
4	Leestekst: <i>Vooraf familiale toestand is aanleiding tot abortus</i>	9
4.1	Goed gelezen?	9
4.2	Wat meer achtergrond	10
5	Leestekst: <i>Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus</i>	11
5.1	Goed gelezen?	12
5.2	Wat meer achtergrond	12
6	Leestekst: <i>“Nieuw abortusdebat nodig”</i>	13
6.1	Goed gelezen?	14
6.2	Wat meer achtergrond	14
7	Leestekst: <i>Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit</i>	15
7.1	Goed gelezen?	16
7.2	Wat meer achtergrond	16
7.3	Ethische reflectie	16
8	Leestekst: <i>De abortuswet</i>	17
8.1	Goed gelezen?	18
8.2	Wat meer achtergrond	19
9	Diagonaal bekeken	20
10	Ethische reflectie	21
10.1	Discussievragen	21
10.2	Projectwerk	21

9.2 Leraarsmodule

1	Doelstellingen	22
2	Doelgroep	22
3	Methodologische wenken	22
4	Toelichting bij de leerlingenmodule	24
4.1	Leestekst 1: De zachte verschuiving	25
4.2	Leestekst 2: Ruime meerderheid voor abortusontwerp	27
4.3	Leestekst 3: Abortus of het alternatief, een probleem dat telt voor twee	28
4.4	Leestekst 4: Vooral familiale toestand is aanleiding tot abortus	29
4.5	Leestekst 5: Merckx (CVP) wil evaluatie preventiebeleid abortus	30
4.6	Leestekst 6: “Nieuw abortusdebat nodig”	31
4.7	Leestekst 7: Nobelprijswinnaar komt op voor abortus bij homoseksualiteit	33
4.8	Leestekst 8: de abortuswet	34
5	Diagonaal bekeken	36
6	Ethische reflectie	39
6.1	Discussievragen	39
6.2	Projectwerk	39
6.3	Borddiscussie	39
7	Documentatie en bibliografie	41
8	Praktische informatie m.b.t. het project	41
8.1	Werkgroep <i>Natuurwetenschappen en ethiek</i>	41
8.2	Auteursrechtelijke bescherming	41
9	Inhoud	42
9.1	Leerlingenmodule	42
9.2	Leraarsmodule	43